

Redovisning av uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska. Dnr U2017/00300/S

Härmed redovisas uppdraget att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska givet i regeringsuppdrag U2017/00300/S för 2017.

Sammanfattning

Skolverket har under 2017 fortsatt arbetet med att genomföra regeringsuppdraget som denna delredovisning beskriver. Den förra delredovisningen lämnades till regeringskansliet i februari 2017. Denna redovisning är en reviderad version som beskriver utvecklingen sedan i februari samt resultatet av de uppföljningar som gjorts under året.

Uppdraget har genomförts som *generella insatser* vilka är tillgängliga för alla via de nationella skolutvecklingsprogrammen på Skolverkets webbplats och *riktade insatser* vilka är tillgängliga för de skolhuvudmän som Skolverket genom urval erbjuder samarbete.

Generella insatser

De generella insatserna riktar sig till samtliga målgrupper som anges i regeringsuppdraget. Insatserna handlar till exempel om kompetensutvecklingsinsatser, implementering av nya material, målgruppsanpassade informationsinsatser och dialog med huvudmän. Insatserna ska vara tillgängliga för alla som vill och behöver.

Inom de generella insatserna har också alla skolhuvudmän i Sverige fått erbjudande om att utse samordnare för frågor rörande verksamhet och utbildning för nyanlända elever. 281 kommuner och tre enskilda huvudmän har hittills antagit detta erbjudande. Skolverkets uppdrag till samordnarna är att genomföra nulägesbeskrivningar och nulägesanalyser för att identifiera problemområden och utvecklingsbehov. Utifrån detta ska samordnarna sedan i samarbete med huvudmännen upprätta utvecklingsplaner som synliggör vilka insatser som behöver prioriteras om identifierade behov ska tillgodoses.

Till stöd i arbetet har huvudmännen fått ekonomisk ersättning för samordnarnas tid. Samordnarna har också erbjudits nätverksträffar samt stöd i analysarbete av 21 regionala utvecklingscentrum (RUC) vid olika lärosäten.

RUC har i uppdrag att årligen redovisa hur arbetet fungerar och dessa visar att samordnarfunktionen verkar fungera väl och att de flesta samordnare uppfyllt uppdraget så här långt. En enkät som besvarats av samordnarna visar på att en majoritet av samordnarna är positiva till RUC och nätverksträffarna. Särskilt positiva är de till de möjligheter till samverkan och erfarenhetsutbyte som nätverken skapat. Enkät-svaren visar även på att det främsta resultatet som inrättandet av en samordnare hittills har bidragit till är att huvudmännen anser sig ha fått en förbättrad förmåga att analysera sina utvecklingsbehov.

De generella insatserna omfattar dessutom olika lärosätesutbildningar.

Deltagaruppföljningar av lärosätesutbildningarna ”Nyanländas lärande - mottagande, inkludering och skolframgång” samt ”Undervisa nyanlända elever” visar på att en majoritet av respondenterna anser att utbildningarna har stärkt dem i sin yrkesroll.

Framtagande av ytterligare insatser och stödmaterial för olika målgrupper pågår.

Riktade insatser

Inom de riktade insatserna har 66 skolhuvudmän i hittills fyra olika urval erbjudits samarbete med Skolverket under fyra terminer. 64 av dessa har tackat ja. De nulägesanalyser som genomförts i samarbete med dessa huvudmän visar att det finns stora behov av insatser som rör organisation och mottagning av nyanlända elever samt undervisning av nyanlända elever.

Den enkätuppföljning som gjordes under 2016 med huvudmännen i urval 1 i de riktade insatserna visade att de i stor utsträckning anser att stödet de fått från Skolverkets processtödjare har varit tillfredsställande. De uppgav också att arbetet med analys och åtgärdsplan har bidragit till att utveckla deras kunskaper om sin egen verksamhet.

De delredovisningar som huvudmännen i urval 2 lämnat till Skolverket visar även de att huvudmännen i huvudsak är nöjda med stödet och med modellen som de riktade insatserna bygger på.

Det är sammantaget för tidigt att dra några slutsatser om vilka effekter arbetet med de generella och riktade insatserna ger. Skolverket genomför en utvärdering vars första delrapport är planerad till dec 2018 (se vidare kapitel 4). I delrapporten besvaras frågor om huvudmännens uppfattningar om insatsernas relevans och om kunskapen ökat om hur verksamheten för nyanlända bör organiseras.

Långsiktigt arbete

Skolverkets planering av hur regeringsuppdraget ska genomföras är gjord på lång sikt. Avsikten är att såväl de generella som de riktade insatserna ska pågå på liknande sätt som beskrivs i denna rapport. De generella insatserna kommer kontinuerligt att utökas med fler insatser för samma eller andra målgrupper beroende på vilka behov som identifieras. De riktade insatserna kommer även fortsättningsvis att göra urval två gånger om året och erbjuda huvudmän stöd att utveckla sin verksamhet.

Då antalet nyanlända elever som kommer till svensk skola har minskat de senaste två åren ser Skolverket dock att planen kan komma att behöva revideras. Det kan finnas en risk att huvudmän, trots att de egentligen behöver prioritera utveckling av verksamheter för de nyanlända eleverna inte tycker att de kan avsätta tid för att ingå i de riktade insatserna om de inte har ett förhållandevis stort mottagande av nyanlända elever. På samma sätt finns det en risk att huvudman och/eller rektor inte prioriterar att använda de utvecklingsinsatser som erbjuds med syfte att öka kvaliteten på verksamheter för nyanlända elever i tider när de inte har så stort mottagande av sådana elever. För att motverka detta överväger Skolverket att vidga insatserna så att de vänder sig till alla som arbetar med elever som har ett annat modersmål än svenska. På så sätt skulle myndigheten i erbjudandet till huvudmännen kunna kommunicera att insatserna är viktiga för alla som har flerspråkiga elever i sin verksamhet. Inga beslut är dock fattade ännu och det krävs ett utredande arbete för att få kunskap om hur detta skulle kunna genomföras.

Innehåll

Redovisning av uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska.

Dnr U2017/00300/S	1
Sammanfattning.....	1
1. Inledning.....	5
2. Bakgrund	5
2.1 Syfte och mål med genomförandet av regeringsuppdraget.....	6
2.2 Utgångspunkter	6
2.3 Övergripande framgångsfaktorer.....	7
2.4 Skolverkets organisation för genomförandet av uppdraget.....	7
2.4.1 Förväntade effekter.....	8
3. Påbörjade och genomförda insatser	8
3.1 Generella insatser	8
3.1.1 Samordnare med stöd av regionala utvecklingscentrum (RUC)	8
3.1.2 Lärosätesutbildningar	13
3.1.3 Andra stöd- och utvecklingsinsatser	17
3.2 Riktade insatser.....	22
3.2.1 Arbetsprocess	22
3.2.2 Insatsområden	24
3.2.3 Urval 1	24
3.2.4 Urval 2	26
3.2.5 Urval 3	28
3.2.6 Urval 4	29
3.2.7 Urval 5	29
3.2.8 Kompetensutvecklingsinsatser	29
3.2.9 Nätverksträffar	31
4. Utvärdering	31
4.1 Utvärderingar av insatserna inom Nyanländas lärande	31
4.1.1 Omfattningar och avgränsningar av utvärderingen	32
4.1.2 Genomförande	32
5. Statistik och analys	32
7. Slutreflektion och framåtblick.....	34
7.1 Insatser för att stötta huvudmännen	35
7.2 Lärosätesutbildningar och andra insatser	36
7.3 Slutsatser om nuläget.....	37
Bilaga 1	38
Kommuner som ingår i de riktade insatserna för nyanländas lärande.....	38
Bilaga 2.....	39
Kostnader	39

1. Inledning

Sedan 2015 arbetar Skolverket med regeringsuppdraget att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska (U2017/00300/S). Enligt uppdraget ska Skolverket genomföra systematiska insatser i syfte att stärka huvudmännens förmåga att på kort och lång sikt erbjuda nyanlända elever en utbildning av hög och likvärdig kvalitet med målet att förbättra förutsättningarna för goda kunskapsresultat för dessa elever. Vid behov ska insatserna även omfatta elever med annat modersmål än svenska men som inte är nyanlända. Under åren 2015–16 har målgrupperna för insatserna varit huvudmän, rektorer, lärare i alla ämnen, modersmåls lärare, studiehandledare på modersmålet, annan personal inom grundskolan och motsvarande skolformer samt gymnasieskolans introduktionsprogram. Med annan personal menar Skolverket i det här uppdraget exempelvis personal inom elevhälsa, skolbibliotek, fritidshem samt studie- och yrkesvägledning.

2. Bakgrund

Under 2015 tog Sverige, enligt Migrationsverkets statistik, emot 162 877 asylsökande. Av dessa var ca 70 000 elever i skolåldern 7–18 år. En stor del av dem var i högstadie- eller gymnasieåldern, en del av dem utan eller med kort tidigare skolbakgrund. Cirka hälften var ensamkommande ungdomar. Denna siffra kan jämföras med 2014 då 81 301 personer enligt Migrationsverket sökte asyl i Sverige och 2016 då Sverige tog emot 28 939 asylsökande. Under januari-augusti 2017 har totalt ca 16 000 asylsökande kommit till Sverige enligt Migrationsverkets statistik.

Det regeringsuppdrag som redovisas i denna rapport kom till Skolverket i samband med att antalet asylsökande ökade under hösten 2015. Skolverkets plan för hur uppdraget skulle kunna genomföras redovisades till regeringen den 15 oktober 2015 (Dnr 2015:779). Planeringen gjordes utifrån de förutsättningar som rådde i Sverige då. Det förändrade läge som nu råder samt de ändringar i regeringsuppdraget som beslutats har medfört vissa omprioriteringar.

Enligt ändringsuppdraget som ersätter det ursprungliga regeringsuppdraget ska målgrupperna för uppdraget vidgas så att även förskolans personal såväl som personal i gymnasie- och gymnasiesärskola ska omfattas. I detta ändringsuppdrag anges också att utsatta bostadsområden särskilt ska uppmärksammas. Till en början gör Skolverket detta genom att tillsammans med utvalda huvudmän inom de riktade insatserna identifiera sådana områden och säkerställa att ingående insatser kommer förskolor och skolor i dessa områden till del.

I budgetpropositionen som presenterades den 21 september 2017 aviserades också att regeringsuppdraget framöver även ska omfatta vuxenutbildningen. Detta påverkar också planeringen av Skolverkets arbete och avsteg från eller konkretisering av innehållet i genomförandeplanen behöver därför göras.

2.1 Syfte och mål med genomförandet av regeringsuppdraget

Syftet med Skolverkets insatser är att stärka huvudmännens förmåga att erbjuda nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Detta syfte gäller samtliga nedan beskrivna insatser och nämns därför inte fortsättningsvis. Några insatser kan ha ytterligare och mer konkretiserade syften, detta nämns i så fall vid respektive insats.

Det övergripande målet med genomförandet av regeringsuppdraget är att förbättra förutsättningarna för goda kunskapsresultat för nyanlända elever, och elever med annat modersmål än svenska, inom grundskolan och motsvarande skolformer samt inom gymnasieskolans introduktionsprogram. Samma målsättning gäller från och med 2017 även förskolan, gymnasie- och gymnasiesärskolan.

2.2 Utgångspunkter

Skolverkets utgångspunkter i genomförandet av regeringsuppdraget redovisades utförligt i den redovisning som lämnades till regeringskansliet i februari 2017. Här nedan ges en sammanfattning av dessa utgångspunkter:

En central utgångspunkt i Skolverkets genomförande av regeringsuppdraget är att hela styrkedjan måste involveras och att huvudmän och rektorer är centrala i alla insatser som ska tas fram och erbjudas.

Insatser som erbjuds till målgrupperna ska bland annat ge stöd för att inkludera nyanlända och flerspråkiga elever i det systematiska kvalitetsarbetet, utveckla och förbättra mottagandet av nyanlända elever i skolan och kartläggningen av deras kunskaper. Insatserna ska beröra områden som svenska som andraspråk, språk- och kunskapsutvecklande undervisning, studiehandledning på modersmål och modersmålsundervisning, studie- och yrkesvägledning samt elevhälsofrågor med fokus på nyanlända elever.

Ett inkluderande förhållningssätt är centralt i arbetet och innebär till exempel att flerspråkighet och mångfald ses som en tillgång och att utbildningen utgår från elevens delaktighet, såväl socialt som pedagogiskt.

Nyanlända elever är en heterogen grupp när det gäller bland annat skolbakgrund. Elever med annat modersmål än svenska och nyanlända elever har generellt sett svårare att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås såväl som behörighet till gymnasieskolans nationella program. Skolverkets insatser tar sin utgångspunkt i de bestämmelser som finns såväl som i nationella och internationella erfarenheter om utbildning för nyanlända elever. Sammantaget ska insatserna därmed stärka de nyanlända elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål utifrån sina förutsättningar och behov.

2.3 Övergripande framgångsfaktorer

Såväl Skolinspektionens granskningar¹ som forskning² om utbildning för nyanlända elever har visat att det finns ett antal framgångsfaktorer när det gäller organisationen och genomförande av utbildningsverksamhet för nyanlända elever. Detta är viktiga utgångspunkter i Skolverkets genomförande av regeringsuppdraget.

De visar till exempel att det är framgångsrikt att utveckla en samsyn i förhållnings-sätt på skolan samt att all personal på skolan tar gemensamt ansvar för de nyanlända elevernas välmående och lärande. De nyanlända eleverna behöver ges möjlighet till social delaktighet genom att till exempel lära känna andra, icke nyanlända, jämnåriga elever. Personal som ska undervisa de nyanlända eleverna behöver ha kunskap och kompetens om nyanlända elevers lärande och dessutom behöver skolan ha verktyg som gör det möjligt att synliggöra de framsteg som eleverna gör även innan de uppnår godkända betyg.

För de nyanlända eleverna är det också mycket viktigt att lärare har kunskaper om och förmåga att beakta såväl språkliga som innehållsmässiga faktorer i ämnesundervisning, så kallad språk- och kunskapsutvecklande undervisning samt att flerspråkighet ses och används som en resurs i undervisningen. Dessutom bör undervisningen planeras och genomföras med höga förväntningar på elevernas förmågor samt att detta kombineras med stöttning som gör att elevernas inte misslyckas.

2.4 Skolverkets organisation för genomförandet av uppdraget

Ansvar för att genomföra det regeringsuppdrag som redovisas i denna rapport har huvudsakligen legat på Skolverkets enhet för nyanländas lärande. Då uppdraget är omfattande och ska nå ut till många målgrupper har Skolverket bedömt det som nödvändigt att utöka arbetet vilket i sin tur har inneburit att enheten den första september 2017 delades upp i två enheter:

- *Enheten för nyanländas lärande* som ansvarar för framtagandet av de generella insatserna om nyanlända och flerspråkiga barn och elevers lärande inom ramen för de nationella skolutvecklingsprogrammen. I denna rapport benämns denna enhets ansvarsområden som *generella insatser* och beskrivs närmare i avsnitt 3.1.
- *Enheten för riktade insatser för nyanländas lärande* som ansvarar för samarbetet med de huvudmän som erbjuder samarbete med Skolverket med syfte att utveckla verksamheten för de nyanlända eleverna. I denna rapport benämns denna enhets ansvarsområden som *riktade insatser* och beskrivs närmare i avsnitt 3.2.

I genomförande av uppdraget samarbetar dessa båda enheter med många andra internt, t ex när det gäller utbetalning av statsbidrag eller utvärderings- och kommunikationsfrågor. Flera andra enheter arbetar även de med frågor som är centrala för att skapa goda förutsättningar för nyanlända och flerspråkiga barn

¹ Se t ex Skolinspektionen 2010:16, *Språk och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål n svenska* och 2015:7428 *Förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling*

² Se t ex Vetenskapsrådet (2010) *Nyanlända och lärande*, Nihad Bunar (2015) *Nyanlända och lärande- mottagande och inkludering*, Cummins (2017) *Flerspråkiga elever: effektiv undervisning i en utmanande tid m. fl*

och elever vilket innebär att samarbete kring olika frågor och målgrupper är vanligt förekommande.

2.4.1 Förväntade effekter

Insatserna följs upp kontinuerligt och utvärderas på det sätt som beskrivs i avsnitt fem i denna rapport.

Effekter på kort och medellång sikt väntas vara en stärkt förmåga hos huvudmän och skolor att erbjuda nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Effekterna innebär att det i verksamheterna ska finnas en ökad flexibilitet i mottagandet av och utbildningen för nyanlända elever, högre grad av systematiskt kvalitetsarbete som stödjer lärande för nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska samt höjd kvalitet i undervisningen.

De väntade effekterna på lång sikt är höjda kunskapsresultat för de nyanlända eleverna.

3. Påbörjade och genomförda insatser

3.1 Generella insatser

I den redovisning som lämnades till regeringskansliet i februari 2017 beskrevs de pågående generella insatserna utförligt. Sedan dess har arbetet med dessa insatser fortsatt och utvecklats. I denna redovisning fokuseras huvudsakligen sådant som hänt sedan förra redovisningen så som till exempel resultatet av genomförda uppföljningsenkäter av vissa insatser. För tydlighetens skull sammanfattas dock även sådant som redovisades i rapporten från februari.

3.1.1 Samordnare med stöd av regionala utvecklingscentrum (RUC)

I det systematiska kvalitetsarbete som enligt skollagen ska bedrivas både på huvudmannanivå och på förskole- och skolenhetsnivå ska en analys och bedömning av resultaten och måluppfyllelsen ligga till grund för beslut om åtgärder för förbättring. Hos huvudmän som utvecklat ett fungerande systematiskt kvalitetsarbete ökar möjligheten för att valda insatser ska ge avsedd effekt. Genom samtal med huvudmän, rektorer och lärare har Skolverket identifierat att även om nulägesanalyser av verksamheten genomförs i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete ingår inte alltid de nyanlända eleverna och de verksamheter de ingår i.

För att bidra till att detta förändras på ett sätt som i förlängningen innebär att huvudmannens självförbättrande kapacitet blir allt mer välfungerande har Skolverket erbjudit alla skolhuvudmän möjligheten att utse en samordnare. Denna ska på huvudmannens uppdrag undersöka och sprida kunskaper om hur nuläget ser ut samt med utgångspunkt i detta nuläge stödja huvudmannen i val och organisering av utvecklingsinsatser i den egna kommunen eller organisationen. På så sätt kan såväl det systematiska kvalitetsarbetet som verksamheternas kvalitet öka och de nyanlända eleverna få tillgång till en undervisning av hög kvalitet och i förlängningen också nå bättre resultat. Hittills har 284 huvudmän, varav 3 enskilda utsett samordnare.

Skolverkets huvudsakliga uppdrag till utsedda samordnare är att de ska:

- genomföra en nulägesbeskrivning och utifrån den, tillsammans med huvudman, ta fram en nulägesanalys och en utvecklingsplan,
- vara stöd för huvudman och rektorer i val och organisering av kommande insatser inom nyanländas lärande samt
- fungera som en länk mellan Skolverkets uppdrag att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och berörda huvudmän i landet.

Skolverket stöttar samordnarnas arbete genom ett ekonomiskt bidrag som ska göra det möjligt för huvudmannen att avsätta tid för samordnaren att genomföra uppdraget. Av totalt 284 huvudmän som har utsett samordnare har 255 huvudmän under 2017 rekviderat bidrag från Skolverket till ett totalt belopp om 51 479 500 kr.

Samordnarna får också stöd i form av nätverksträffar som leds av de regionala utvecklingscentrum (RUC) som finns vid 21 olika lärosäten runt om i Sverige. Nätverksträffar erbjuds fyra till sex gånger per år. De syftar till att möjliggöra samverkan och erfarenhetsutbyte mellan samordnarna samt att ge stöd i samordnarnas genomförande av uppdraget från Skolverket. Innehållet på nätverksträffarna har varit det systematiska kvalitetsarbetet med fokus på nyanlända elevers utbildning. De flesta huvudmän har genomfört de nulägesbeskrivningar som är en del i Skolverkets uppdrag till samordnarna, ungefär hälften har också genomfört nulägesbedömningar/analyser och en tredjedel lämnat in utvecklingsplaner.

De regionala utvecklingscentrumen har lämnat delredovisningar till Skolverket om hur arbetet fungerar och vilka resultat som uppnåtts till och med juni 2017. Dessa visar bland annat att:

- en majoritet av huvudmännen har genomfört arbetet med nulägesbeskrivning
- cirka hälften av huvudmännen har genomfört en analys och nulägesbedömning
- en tredjedel av huvudmännen har utformat en utvecklingsplan samt skickat den till RUC

De olika regionala utvecklingscentrumen uppger att de upplever att samordnarna är engagerade i nätverken och att ett viktigt erfarenhetsutbyte sker där.

De regionala utvecklingscentrumen har också sammanställt innehållet i de utvecklingsplaner som lämnats in i respektive region. Sammanställningarna har lämnats till Skolverket och ger en bra bild av de utvecklingsbehov som finns i de 21 regionerna. Tillsammans med de delredovisningar som de regionala utvecklingscentrumen också lämnat in till Skolverket utgör denna en grund för lärosätenas och Skolverkets gemensamma planering av kommande insatser.

Sammanställningen visar till exempel att det finns stora behov av insatser som rör språk- och kunskapsutvecklande undervisning. Dessutom synliggörs att många samordnare/huvudmän avser att genomföra utvecklingsinsatser genom att dra nytta av det kollegiala lärande i studiecirkelform eller liknande.

Under senare delen av hösten 2017 kommer alla huvudmän som utsett samordnare och som lämnat in en utvecklingsplan till RUC att erbjudas möjligheten att rekvidera ett startbidrag. Syftet med detta bidrag är att ge möjlighet för dem att komma igång med de utvecklingsinsatser de identifierat som viktiga för deras utveckling.

3.1.1.1 Resultat från enkätstudie om samordnarfunktionen

I mitten av 2017 genomförde Skolverket en enkätstudie med syftet att bedöma Skolverkets stöd till samordnarna samt huvudmännens förutsättningar att genomföra samordnaruppdraget. Enkätstudien syftade även till att identifiera resultat på kort sikt (tex i form av upplevelse av ökad kunskap och kompetens) som kan antas skapa förutsättningar för mer långsiktiga resultat hos de deltagande verksamheterna. Enkätstudien baseras på två webbenkäter som besvarades under perioden 5 juni–5 juli 2017. Målgrupperna för webbenkäterna var samordnarna samt samordnarnas närmsta chefer på huvudmannanivå (fortsatt omnämnda som huvudmännen). Svarsfrekvensen låg på 76 procent för samordnarna och 66 procent för huvudmännen. Resultaten baseras på svar från 215 samordnare och 161 huvudmän. Enkätstudien är en del av Skolverkets utvärdering av de insatser som genomförs inom ramen för regeringsuppdraget under perioden 2016–2019.

De flesta samordnare upplever stöd från huvudmannen och ett starkt mandat

För att samordnarna ska ha goda förutsättningar att genomföra sitt uppdrag på det sätt det är tänkt krävs att de har ett tydligt mandat från huvudmannen. Många samordnare framförde dock tidigt till Skolverket att detta saknades. För att tydliggöra samordnarnas och huvudmännens roller och samordnarens funktion, och därigenom stärka samordnarens mandat, har Skolverket under det senaste året genomfört ett antal olika informationsinsatser, så som regionala och nationella konferenser, information på Skolverkets hemsida och en informationsbroschyr. Enkätstudien genomfördes efter det att Skolverket erbjudit målgrupperna dessa informationsinsatser.

I informationsbroschyren ”Insatser via samordnare - utveckla utbildningen för nyanlända elever” betonar Skolverket att huvudmannen har ett avgörande ansvar för att skapa förutsättningar för samordnaren att genomföra sitt uppdrag. Detta omfattar, bland annat, att ge stöd till samordnaren i att komma i kontakt med nyckelaktörer på olika nivåer i styrkedjan samt att synliggöra samordnarens funktion och roll i hela verksamheten. Det är huvudmannens uppgift att se till att samordnaren har ett tillräckligt mandat i verksamheten för att kunna genomföra sitt arbete. Huvudmannen förväntas även delta aktivt i uppdragets olika delar.

Enkätsvaren tyder på att en majoritet av samordnarna nu anser att de har ett mycket starkt eller ganska starkt mandat att genomföra samtliga av samordnaruppdragets olika delar. Detta gäller särskilt mandat att företräda huvudmannen vid de regionala nätverksträffar som Skolverket finansierar. Här svarar 87 procent av samordnarna att de har ett mycket starkt eller ganska starkt mandat. Enkätsvaren visar vidare på att 86 procent av samordnarna anser att de har ett mycket starkt eller ganska starkt mandat att genomföra en nulägesbeskrivning. En något mindre andel av samordnarna anser att de har ett starkt mandat i framtagandet av en utvecklingsplan. Även här uppger dock 71 procent att de har ett mycket starkt eller ett ganska starkt mandat. Vi kan sammantaget konstatera att en majoritet av samordnarna upplever att de har ett starkt mandat.

I enkäterna ställs frågor om i vilken grad arbetet med samordnaruppdragets olika delar har skett i dialog mellan samordnaren och dennes närmsta chef på huvudmannanivå. En majoritet av samordnarna (85 procent) uppger att arbetet har skett i dialog med den närmsta chefen. 5 procent av samordnarna uppger att arbetet inte skett i dialog med dennes närmsta chef.

Av de huvudmän som besvarat enkäten anser 67 procent att de i mycket hög grad eller i ganska hög grad har deltagit aktivt i arbetet med de delmoment av samordnaruppdraget som genomförts. Ett fåtal huvudmän uppger att de endast deltagit i mycket låg grad.

I enkäten till samordnarna ställdes även en fråga om i vilken grad samordnarna upplever att de får det stöd de behöver för att komma i kontakt med nyckelpersoner på olika nivåer i styrkedjan, så som rektorer. Enkätsvaren visar på att 61 procent av samordnarna anser i mycket hög grad eller i ganska hög grad att de får det stöd de behöver. Samtidigt uppger 15 procent att de i ganska låg grad eller i mycket låg grad får detta stöd från huvudmännen.

Samordnarna och huvudmännen har även fått bedöma i vilken grad samordnarrollen och dess funktion är förankrad på olika nivåer i den lokala styrkedjan. Enkätsvaren visar på att både huvudmän och samordnare anser att samordnarfunktionen har starkast förankring på förvaltningsnivå följt av skolenhetsnivå. Svagast uppges förankringen vara på nämndnivå. Enkätsvaren tyder även på att huvudmännen i större utsträckning än samordnarna upplever att samordnarfunktionen är väl förankrad på styrkedjans olika nivåer.

Både samordnarna och huvudmännen fick svara på frågor om Skolverkets informationsinsatser och i vilken utsträckning dessa har bidragit till att klargöra samordnarens roll och funktion samt huvudmannens ansvar gällande samordnarfunktionen. Enkätsvaren tyder här på att Skolverkets informationsbroschyr ”insatser via samordnare - utveckla utbildningen för nyanlända elever” samt den regionala samordnarkonferens som genomfördes under våren 2017 har varit särskilt viktiga för att förtydliga samordnarens funktion och samordnarens respektive huvudmannens olika ansvarsområden.

Skolverkets stöd tycks fungera bra

Skolverket har tagit fram ett antal verktyg för genomförande av nulägesbeskrivning, analys och framtagande av utvecklingsplan som är tänkta att ge stöd i genomförandet av samordnaruppdraget och som finns tillgängliga på hemsidan Skolverket.se. I enkäten har vi undersökt om respondenterna känner till verktygen, om de används samt om verktygen varit till nytta för användarna.

Det första verktyg som Skolverket publicerade är tänkt att ge stöd i genomförandet av nulägesbeskrivningen. Av de samordnare som besvarat enkäten uppger 7 procent att de inte har använt verktyget. Den vanligaste anledningen till detta är att samordnaren inte har ansett att de haft behov av något särskilt stöd i arbetet. Av de samordnare som valt att använda verktyget anser dock en majoritet (76 procent) att

det i mycket hög grad eller i ganska hög grad har varit till hjälp i genomförandet av samordnaruppdraget. Endast ett fåtal anser att det i ganska låg grad eller i mycket låg grad har varit till hjälp. Huvudmännen är också övervägande positiva, om än i lägre grad än samordnarna. I enkätens öppna svar nämner ett flertal respondenter att användandet av verktyget försvårats av att det tillgängliggjorts för sent i arbetsprocessen. För vissa har detta lett till att de valt att inte använda verktyget och för andra har det inneburit ett visst dubbelarbete.

När enkäten skickades ut i juni 2017 hade Skolverket precis publicerat verktyg till stöd för de efterföljande delarna av arbetet: d.v.s. för analys/bedömning och utvecklingsplan. I enkäten ingick därför endast frågor om huruvida respondenterna kände till dessa verktyg. Enkätsvaren visar på att i stort sett alla samordnare och en majoritet av representanterna för huvudmännen känner till verktygen.

Respondenterna har även fått göra en samlad bedömning av i vilken grad Skolverkets stöd i genomförandet av samordnaruppdraget har motsvarat deras behov. En majoritet av respondenterna ställer sig positiva till stödet. Totalt 78 procent av samordnarna och 76 procent av huvudmännen uppger att stödet har motsvarat deras behov i mycket hög eller ganska hög grad.

Samordnare och representanter för huvudmännen hos de huvudmän som även har riktade insatser har fått besvara en fråga om hur deltagandet i de riktade insatserna, där huvudmännen har haft ett närmare samarbete med Skolverket, har påverkat samordnaruppdraget. En majoritet av respondenterna, både bland huvudmännen och bland samordnarna, uppger här att det har bidragit mycket positivt i arbetet.

En majoritet av samordnarna är positiva till RUC och nätverksträffarna

Skolverket har gett 21 regionala utvecklingscentra (RUC) i uppdrag att leda och stödja samordnarna inom så kallade regionala nätverk. Syftet med nätverksträffarna är att möjliggöra samverkan och erfarenhetsutbyte mellan samordnarna och fungera som ett stöd i utvecklingsarbetet kring nyanlända elever i regionen. I enkäten till samordnarna ställdes ett flertal frågor om det regionala nätverket och RUC. De flesta av de samordnare som besvarat enkäten uppger att de har deltagit i nätverket. En mindre andel (3 %) uppger att de inte har deltagit.

De flesta samordnare ställer sig positiva till de stöd som de erbjudits inom nätverksträffarna. Av de samordnare som deltagit i de regionala nätverken anser en övervägande majoritet (82 procent) att det stöd som de fått från lärosätet i det regionala nätverket har fungerat mycket bra eller ganska bra.

Av dem som deltagit vid nätverksträffarna anser vidare 69 procent att träffarna i mycket hög grad eller i ganska hög grad varit anpassade till deras förutsättningar och behov. 19 procent uppger dock att stödet i varken hög eller låg grad varit anpassade till deras förutsättningar och behov och 8 procent av deltagarna anser att det i ganska eller mycket låg grad har varit anpassade efter deras förutsättningar och behov.

Ett av de huvudsakliga syftena med de regionala nätverken är att de ska möjliggöra ett erfarenhetsutbyte mellan samordnare hos olika huvudmän. I enkäten fick samordnarna därför besvara specifika frågor om hur de regionala nätverken har fungerat som arena för erfarenhetsutbyte och samverkan. Enkätsvaren tyder på att samordnarna är särskilt positivt inställda till just dessa aspekter av nätverken. Av de samordnare som har deltagit vid nätverksträffarna uppger 62 procent att det har fungerat mycket bra och 23 procent att det har fungerat ganska bra. Sammanlagt kan alltså 85 procent av deltagarna anses vara nöjda med erfarenhetsutbytet. Även i de öppna svaren lyfter ett flertal respondenter särskilt fram möjligheten att utbyta erfarenheter och få inspiration av och knyta kontakter med andra samordnare som den största fördelen med nätverken. Endast ett fåtal respondenter ger negativa betyg till denna aspekt av nätverket.

En majoritet (83 procent) av de samordnare som deltagit vid nätverksträffarna uppger vidare att träffarna har påverkat arbetet som samordnare mycket positivt eller ganska positivt. Ingen respondent uppger att nätverket har påverkat arbetet negativt, men 12 procent att det varken bidragit positivt eller negativt.

I enkäten ställdes även frågor om huruvida Skolverkets information varit tydlig vad gäller det stöd som samordnarna kan förvänta sig av lärosätena inom RUC. Det är här en jämförelsevis låg andel av respondenterna (57 procent) som anser detta i mycket hög eller ganska hög grad.

I de öppna svaren lyfter några samordnare särskilt fram att RUC:s uppdrag framstått som otydligt definierat, vilket har lett till att arbetet inte har varit tillräckligt strukturerat och/eller inte har drivits framåt på det sätt som deltagarna hade förväntat sig.

Det främsta resultatet – upplevelse av en förbättrad förmåga att analysera utvecklingsbehov

Enkätstudien har i första hand fokuserat på själva genomförandet av samordnaruppdraget. Målgrupperna har dock även fått besvara några frågor om resultat och i vilken grad samordnarfunktionen hittills har bidragit till att stärka olika aspekter av huvudmännens systematiska kvalitetsarbete gällande nyanlända elever. Enkätsvaren tyder här på att inrättandet av en samordnarfunktion i högst grad upplevs ha bidragit till att huvudmannen har förbättrat sin förmåga att analysera sina utvecklingsbehov. Respondenterna uppger att samordnarfunktionen i lägst grad har bidragit till samverkan mellan olika nivåer i styrkedjan. Det är dessutom en mindre andel av samordnarna än av huvudmännen som anser att samordnarfunktionen har bidragit till ökad samverkan.

3.1.2 Lärosätesutbildningar

Under läsåret 2016/17 har Skolverket erbjudit några olika lärosätesutbildningar som på olika sätt rör verksamhet för och undervisning av nyanlända elever. Dessa presenteras här nedan.

Lärosätena har vid utbildningens avslut genomfört deltagarenkäter med fokus på genomförande och kortsiktiga resultat. För att kunna ge en samlad bild av deltagarnas upplevelser har Skolverket sammanställt svaren från enkäterna vid de två största utbildningarna: *Nyanländas lärande – mottagande, inkludering och skolframgång*, samt *Undervisa nyanlända elever*. För dessa sammanställningar har data samlats in från de lärosäten som genomfört utbildningar och deltagarenkäter med avslut under VT17. Resultat presenteras i korthet under respektive utbildning nedan.

3.1.2.1 Nyanländas lärande - mottagande, inkludering och skolframgång

Under 2016/17 har målgrupperna för lärosätesutbildningen varit skolläda-re, lärare i alla ämnen, studiehandledare på modersmål, personal inom elevhälsa och fritids, skol- bibliotekarie och studie- och yrkesvägledare. 2016/17 anordnade 10 lärosä-ten utbildningen.

Drygt 80 % av de deltagare³ som svarat på uppföljningsenkäten vid utbildningens avslut anger att utbildningen som helhet har levt upp till deras förväntningar i ganska hög grad eller i mycket hög grad.

Ungefär två tredjedelar (68%) av respondenterna uppger att utbildningen samman- taget har stärkt dem i sin yrkesroll i ganska hög grad (44 %) eller i mycket hög grad (23%)⁴. Särskilt det kollegiala utbytet i och med att utbildningen genomförs i team lyfts då fram som stärkande, med flera kommentarer om hur detta arbetssätt har främjat samarbete och en mer gynnsam rollfördelning mellan olika personalgrupper (inte minst gällande studiehandledare) och gemensamt ansvar för de nyanlända ele- verna på skolan. Även erfarenhetsutbytet med andra kommuner, möjligheten att fördjupa sig i forskning och litteratur samt praktiska metoder för att förbättra arbe- tet med mottagande, kartläggning och språk och kunskapsutvecklande arbetssätt lyfts av flera deltagare fram som stärkande i deras yrkesroller.

En fjärdedel av respondenterna (25 %) anger att utbildningen sammantaget i var- ken låg eller hög grad (21 %), i ganska låg grad (1 %) eller inte alls (3 %) har stärkt dem i sin yrkesroll. De kritiska synpunkter som förs fram av dessa deltagare handlar till stor del om att innehållet upplevts vara riktat till lärare utan svenska som andra- språkskompetens, vilket gör att vissa lärare tycker att innehållet blir en repetition av vad de redan kan samtidigt som andra yrkesgrupper saknar innehåll och erfaren- hetsutbyte anpassat till just deras yrke. Någon respondent tycker att delar av kursin- nehållet känns anpassat till grundskolan och oviktigt om större delen av eleverna finns inom språkintröduktion på gymnasiet – då skulle möjlighet till fördjupning i problematiken kring ensamkommande i artonårsåldern vara mer relevant. Vissa

³ Totalt 118 deltagare från Göteborgs universitet (30), Linnéuniversitetet (8), Lunds universitet (14), Malmö högskola(12), Mittuniversitetet(27), Mälardalens högskola(17) samt Uppsala universitet(10). Umeå universitet och Högskolan Dalarna avslutar sina utbildningar senare än vad som ryms i denna redovisning, medan Karlstads universitet avslutade sin utbildning redan i januari 2017 innan den ge- mensamma uppföljningsenkäten var fastslagen. Deltagare från dessa tre lärosäten ingår alltså inte i dataunderlaget till denna redovisning. Observera att inte alla respondenter har svarat på varje fråga.

⁴ Observera att procentsatserna är avrundade, vilket förklarar avvikelserna mellan termer och summa. Om andelar anges med ett decimaltecken: 67,5% av respondenterna uppger att utbildningen sam- mantaget har stärkt dem i sin yrkesroll i ganska hög grad (44,4 %) eller i mycket hög grad (23,1%).

deltagare har också haft svårt att hinna tillgodogöra sig kursen fullt ut och har synpunkter på litteraturens omfattning.

3.1.2.2 Undervisa nyanlända elever

Forskning och andra erfarenheter visar att det är framgångsrikt för de nyanlända elevernas kunskapsutveckling om ämneslärare, studiehandledare och lärare i modersmål samarbetar kring eleven⁵. För att utveckla kunskaper om och förmåga att samverka har Skolverket under läsåret 2016/17 gett 9 lärosäten i uppdrag att genomföra en utbildning för modersmålslärare, studiehandledare och lärare i alla ämnen med titeln *Undervisa nyanlända elever*. Syftet med utbildningen är att ge målgrupperna möjlighet att utveckla samarbetsformer och skapa goda lärandemiljöer för att ge eleverna bästa förutsättningar att nå målen.

Omkring två tredjedelar (65%) av de deltagare⁶ som svarat på uppföljningsenkäten vid utbildningens avslut uppger att utbildningen som helhet har levt upp till deras förväntningar i ganska hög grad eller i mycket hög grad. Knappt tre fjärdedelar (71 %) av respondenterna anser också att utbildningen sammantaget har stärkt dem i sin yrkesroll i ganska hög grad (40 %) eller i mycket hög grad (31%). Respondenterna är till cirka tre fjärdedelar (74%) studiehandledare, modersmålslärare eller både och. Knappt en tiondel (7 %) är lärare i svenska som andraspråk och drygt en tiondel (11 %) är lärare i svenska, ämneslärare, klasslärare, förskollärare eller speciallärare. Enstaka skolledare, studie- och yrkesvägledare och elevhälsorepresentanter finns också med bland respondenterna, men enkätsvaren ger alltså till största delen en bild av utbildningen ur studiehandledares och modersmålslärares perspektiv.

Förståelse för vikten av ett bra samarbete mellan modersmålslärare, studiehandledare och ämneslärare, liksom konkreta verktyg för att få till arbetsformer som främjar detta, lyfts fram av ett flertal respondenter som särskilt stärkande. Flera uttrycker att de har fått bekräftelse på att de arbetar och tänker på rätt sätt, vilket både stärkt deras självförtroende i yrkesutövandet och bidragit till att de kan sprida kunskapen till kollegor och skolledning och på så sätt driva på frågor om organisatoriskt utvecklingsarbete på skolan. Många respondenter beskriver också att utbildningen har gett bättre förståelse och konkreta modeller för hur de bättre kan tillgodose sina elevers behov och bidra till deras språk- och kunskapsutveckling.

Knappt en femtedel av respondenterna (18 %) anger att utbildningen sammantaget i varken låg eller hög grad (10 %), i ganska låg grad (6 %) eller inte alls (2 %) har stärkt dem i sin yrkesroll. Kritiska synpunkter på utbildningen handlar då bl.a. om önskemål om mer fokus på konkreta arbetssätt i litteratur och undervisning, mer diskussioner och återkoppling från lärarna samt synpunkter på gruppammansättningen och utifrån det hur olika yrkesgruppers perspektiv täcks in med såväl fördjupningar inom det egna området som breda mötes- och samarbetsformer. En del negativa omdömen om krånglande teknik i digitala plattformar förekommer också.

⁵ Se t ex Bunar (red.) (2015) *Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering* och Skolinspektionen (2017) *Studiehandledning på modersmålet i årskurs 7–9*.

⁶ Totalt 170 deltagare från Högskolan Dalarna (2), Högskolan i Skövde (23), Högskolan Väst (34), Karlstads universitet (14), Lunds universitet (62), Malmö högskola (17) samt Mälardalens högskola (18). Stockholms universitet och Högskolan Kristianstad har gjort egna deltagarenkäter och ingår inte i dataunderlaget till denna redovisning. Observera att inte alla respondenter har svarat på varje fråga.

3.1.2.3 Nyanlända elevers skolframgång

Under hösten 2017 startade utbildningen ”Nyanlända elevers skolframgång”, som är en vidareutveckling och sammanslagning av kurserna ”Nyanländas lärande, mottagande, inkludering och skolframgång” och ”Undervisa nyanlända elever”. Den erbjuder kompetensutveckling för arbetsgrupper som arbetar med nyanlända elever och som tillhör samma huvudman eller skolenhet. Utbildningen erbjuds via 6 lärosäten och riktar sig till ämneslärare, modersmålslärare, studiehandledare på modersmål, studie- och yrkesvägledare, elevhälsopersonal och fritidshempersonal. För att utbildningen ska ge effekt på verksamhet är det ett krav är att skolledare eller motsvarande (t ex chef på modersmålsenhet) är involverad i varje grupp. Lärosätet ger skolledarna/cheferna uppgifter som de genomför på skolan/enheten, genom att på olika sätt följa de deltagande medarbetarnas arbete.

Utvärderingar av tidigare genomförda utbildningar visar att det är önskvärt att lärosäten erbjuder handledning för arbetsgrupper. Med handledning avses att teamet, tillsammans med en handledare från lärosätet, ges tillfälle att reflektera över skolans och deltagarnas arbete med nyanlända elever. Handledningen ges på lärosätet, digitalt och/eller på skolenheterna.

Söktrycket på utbildningen har gått ner detta läsår i jämförelse med de två tidigare utbildningarna. Det är inte säkerställt vad nedgången beror på men möjligen kan det bero på att utbildningen erbjudits under flera år med liknande innehåll och att de som haft intresse av den i stor utsträckning redan har genomgått någon av dessa utbildningar.

3.1.2.4 Studiehandledning på modersmål

Skolverkets förstudie⁷ visar att det finns stora behov av kompetensutvecklingsinsatser för studiehandledare på modersmål. Detta kan eventuellt bero på att det saknas en gemensam nationell utbildning för denna målgrupp. Tillgången till studiehandledningen kan också variera från huvudman till huvudman och mellan olika språk. För att bidra till möjligheten att höja kvaliteten på denna verksamhet erbjuder Skolverket med start höstterminen 2017 en utbildning för verksamma studiehandledare på modersmål. Syftet med utbildningen är att stärka studiehandledarens förmåga att erbjuda flerspråkiga och nyanlända elever studiehandledning av hög och likvärdig kvalitet med målet att förbättra förutsättningarna för goda kunskapsresultat för dessa elever. Utbildningen erbjuds via 3 lärosäten under läsåret 2017/2018. För att utbildningen ska ge effekt på verksamheten är det ett krav att studiehandledarens chef (skolledare eller chef på modersmålsenhet) är involverad i utbildningen. Kursinnehållet omfattar bland annat kunskap om hur skolan kan skapa framgångsrika samarbetsformer mellan studiehandledare och klass- och ämneslärare.

Söktrycket på utbildningen är enormt stort, ca tre gånger fler sökande än platser. Skolverket avser att undersöka möjligheten att utöka antalet platser för läsåret 2018/19.

⁷ Under 2016 genomförde Skolverket en förstudie i form av en så kallad kundresekarta för att öka insiktarna i vilka behov som studiehandledare och modersmålslärare anser sig ha.

3.1.2.5 Att vägleda nyanlända elever

Studie- och yrkesvägledare har en mycket viktig roll för de nyanlända eleverna och alldeles särskilt viktig för de sent anlända som behöver stöd att förstå vilka möjligheter det svenska utbildningssystemet erbjuder. Skolinspektionens granskning *Språkintröduktion i gymnasieskolan*⁸ från 2017 visar att detta inte alltid fungerar särskilt väl. För att öka studie- och yrkesvägledares kunskaper om vägledning av nyanlända elever har Skolverket via Högskolan i Dalarna under läsåret 2016/17 erbjudit utbildning för studie- och yrkesvägledare i grundskolan och på gymnasiet.

Det har varit högt söktryck på utbildningen som också använts som en särskild skräddarsydd insats för några kommuner inom de riktade insatserna.

Uppdragsutbildning för studie- och yrkesvägledare har fortsatt under höstterminen 2017 och en ny utbildningsomgång planeras till 2018. Utifrån utbildningens innehåll kommer ett stödmaterial för Skolverkets webb att tas fram under 2018. Skolverkets enhet för Skola och arbetsliv har även de erbjudit utbildningar med fokus på studie- och yrkesvägledning för nyanlända elever. Under hösten 2017 har även publicerats ett stödmaterial i form av vetenskapliga artiklar med diskussionsfrågor kring studie- och yrkesvägledande samtal för nyanlända elever.

3.1.3 Andra stöd- och utvecklingsinsatser

Förutom stöd till samordnare och erbjudande om lärosätesutbildningar arbetar Skolverket inom de generella insatserna också med att ta fram och erbjuda stödmaterial och utvecklingsinsatser inom en rad olika områden och för de målgrupper som anges i regeringsuppdraget. Här presenteras kort vad de insatser som är aktuella under 2017 innehåller och när de beräknas finnas färdiga på webben.

3.1.3.1 Tematiskt stödmaterial för utvecklande av språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisning

Dessa tematiska stödmaterial byggs upp kring olika teman där handledare, förstälärare eller annan person som rektor utser kan utgå ifrån och bygga en arbetsgång som passar för de lokala förutsättningar och behov.

Det övergripande syftet med de tematiska stödmaterialen är att ge stöd att genom det kollegiala lärandet utveckla språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisningen inom nyanländas och flerspråkiga elevers lärande. Materialet är tänkt att användas för personal på förskola, fritidshem, förskoleklass, grundskola och gymnasium.

Stödmaterialen är planerat att bestå av olika teman som berör sådana aspekter av undervisningen som är centrala i arbetet med att utveckla språk- och kunskapsutvecklande undervisning. Det första temat, *Flerspråkighet som resurs i en språk- och kunskapsutvecklande undervisning*, beräknas publiceras i det nationella skolutvecklingsprogrammet *Nyanlända och flerspråkiga barns och elevers lärande* i januari 2018.

Materialet ska bidra till att lärare i förskola, fritidshem, förskoleklass, grundskola samt gymnasium får möjlighet att utveckla sin undervisning, utifrån forskning och beprövad erfarenhet, där synsätt och förhållningsätt genomsyras i att se flerspråkighet som en resurs och att elevens alla språkliga resurser tas tillvara.

⁸ Dnr 2015:6585

Stödmaterialens innehåll kommer att likna det som återfinns i en modul men istället för att delas in i färdiga delar och moment kommer användarna att kunna plocka ihop det innehåll de själva avgör är mest relevant för deras behov. Materialet kommer också att kompletteras med stöd till rektorer och de handledare eller andra som ska leda arbetet i det egna kollegiet så att det blir tydligt hur man kan använda materialet och vad det ska syfta till.

Kommande teman inom språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisningen är preliminärt:

- Språk- och kunskapsutvecklande undervisning, planera och genomföra (publicering januari samt augusti 2018)
- Samarbete mellan lärare, studiehandedare och modersmållärare för ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisning (publicering augusti 2018)
- Överlämningar och övergångar (publicering januari 2019)

3.1.3.2 *Insatser för elevhälsa*

Insatsen *Trauma och lärande* är en utbildning som handlar om hela skolans uppdrag att skapa trygga miljöer för lärande genom gott bemötande och goda relationer till eleverna i förhållande till kunskap om vad trauma gör med elever. Insatsen sker i samarbete med Rädda Barnen i form av en utbildning inom traumamedveten omsorg, TMO, som riktar sig till all personal i skolan som möter nyanlända elever. Under höstterminen 2017 får all personal i skolor i fyra kommuner ta del av utbildningen som en pilotutbildning. Kommunerna ingår i enheten för riktade insatser för nyanländas lärandes uppdrag. Under 2018 kommer ytterligare 33 verksamheter att få ta del av utbildningen runt om i landet.

Deltagarenkäter visar att många anser att TMO-utbildningen är direkt användbar i verksamheten och ger en gemensam grund för personalen att arbeta vidare efter på skolan. De tar med sig insikten om att se bortom elevers beteende för att istället tänka mer på vad som kan ligga bakom och får verktyg och strategier för att skapa goda relationer och en trygg lärandemiljö för eleverna.

Deltagande huvudmän visar ett stort intresse för att fortsätta och utbilda personal i TMO i övriga skolor i kommunerna under 2018.

3.1.3.3 *Kartläggningsmaterial och bedömningsstöd i svenska*

Inom ramen för ett annat regeringsuppdrag⁹ som redan redovisats för regeringen har kartläggningsmaterial för bedömning av nyanlända elevers kunskaper samt bedömningsstöd i svenska, *Bygga svenska* tagits fram. Arbetet med att färdigställa och implementera dessa material kommer att genomföras inom ramen för pågående uppdrag.

Implementeringen av såväl *Bygga svenska* som kartläggningsmaterialen syftar till att göra materialen kända hos målgrupperna och använda i deras verksamheter. Målet är att lärare i olika ämnen ska kunna använda materialen både för att skaffa sig kunskaper om de nyanlända elevernas kunskapsnivå och -utveckling samt om deras

⁹ Uppdrag att genomföra integrationsinsatser inom skolväsendet (U2013/1101/S)

förutsättningar och behov för planering och genomförande av undervisning. Målgruppen för implementeringsinsatsen är personal i grund- och gymnasieskolan, rektorer och huvudmän.

Bygga svenska

Under våren 2017 har bedömningsstödet Bygga svenska för nyanlända elevers språkutveckling publicerats på bedomningsportalen.se. Materialet är uppdelat i te delar: för årskurs 1–3, årskurs 4–6 samt för årskurs 7–9 och gymnasieskolans introduktionsprogram. Materialet har också tryckts och skickats ut till alla Sveriges skolor.

Bygga svenska vänder sig till alla lärare som undervisar nyanlända elever och utgör ett stöd för att observera nyanlända elevers språkutveckling från nybörjare till avancerad nivå. Genom att utgå från materialets åldersrelaterade beskrivningar av elevens språkliga utveckling i fem steg kan lärare observera och systematiskt iaktta elevernas språkliga förmågor inom olika områden som har betydelse för andraspråkutvecklingen. Det bör vara lärare i svenska som andraspråk som genomför bedömningen men det är oerhört viktigt att kunskaperna som denna bedömning ger överförs till lärare i alla ämnen så att de kan anpassa undervisningen utifrån elevens förutsättningar och behov. Materialet kan användas parallellt med Skolverkets andra bedömningsstöd. För att introducera materialet har ett webinarium genomförts i september 2017. Detta är publicerat på Skolverkets webbplats och kan därmed ses i efterhand. Flera implementeringsinsatser planeras under 2017–2018.

Kartläggningsmaterial

Kartläggningsmaterialen består av tre steg. Steg 1 och 2 är obligatoriska att använda medan Steg 3 är icke-obligatoriska material för kartläggning i skolans olika ämnen. Framtagningen av detta material har försenats bland annat på grund av frågor om rättigheter att publicera tillhörande bilder mm.

Kartläggningsmaterialet i steg 3 matematik publicerades dock i februari 2017 och översättningar av materialet till 24 språk publicerades i september. Filmerna om hur kartläggningssamtalen kan gå till i kemi och teknik har publicerats i slutet av vårterminen. Kartläggningsmaterialet i övriga ämnen¹⁰ kommer att publiceras under hösten 2017. Alla dessa material återfinns på www.bedomningsportalen.se.

Det obligatoriska kartläggningsmaterialet i steg 2, litteracitet har kompletterats med översättningar till elva nya språk¹¹ och finns nu tillgängligt i 25 språk. Materialet i romani finns i tre varieteter¹². Under 2017–2018 kommer översättningar till tio nya språk tas fram.

¹⁰ bild, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, moderna språk, musik, geografi, historia, religionskunskap, samhällskunskap och slöjd

¹¹ albanska, amhariska, mongoliska, persiska, romani, rumänska, ryska, spanska, turkiska, ukrainska, urdu

¹² arli, kelderash och lovari

3.1.3.4 Modul - Språk- och kunskapsutvecklande ämnesundervisning för nyanlända elever.

Skolverket har uppfattat att många lärare i olika ämnen tycker det är en stor utmaning att ta in helt nyanlända elever i sina klassrum. För att stötta dem och ge dem möjlighet att öka sin förmåga att anpassa undervisningen till sådana elevers behov tar Skolverket fram en modul.

Målgruppen för modulen är ämneslärare som undervisar nyanlända elever i grundskolans åk 7–9 och gymnasieskolans samtliga introduktionsprogram. Modulen kommer att bestå av generella och ämnesinriktade texter. Modulen är uppbyggd i 8 delar och 4 moment/ del på samma sätt som modulerna i t ex Läslyftet. Modulen ger lärare i olika ämnen möjlighet att mötas i ett kollegialt lärande och utveckla kunskaper om och förmåga att genomföra språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt i undervisningen för nyanlända elever.

Materialet till modulen tas fram i olika steg. Steg 1 innebär framtagande av de generella texter som ska ge lärare i alla ämnen förståelse för vad som krävs av undervisningen för helt nyanlända elever. Steg 1 innehåller också ämnesinriktat material med fokus på de samhällsorienterande ämnena. Det ämnesinriktade materialet syftar till att konkretisera innehållet i de generella texterna så att det blir tydligt vad t ex lärare i So-ämnen behöver göra för att undervisningen ska fungera för de nyanlända eleverna. Steg 1 beräknas publiceras i januari 2018.

Steg 2 innebär framtagande av ämnesinriktat material för bild, hem- och konsumentkunskap, idrott, musik och slöjd. Detta beräknas publiceras i juni 2018.

Steg 3 beräknas pågå från december 2018–december 2019 då ämnesinriktat material för biologi, fysik, kemi, teknik, matematik, engelska, moderna språk samt modersmål tas fram och publiceras.

3.1.3.5 Nyanlända elever i gymnasieskolan

I olika granskningar och utredningar framkommer en bild av att det finns stora utmaningar när nyanlända elever ska börja på och genomföra en gymnasieutbildning¹³. Skolverket bedömer att detta delvis kan förklaras med att kunskaperna om bestämmelserna om vilka anpassningar som är möjliga att göra inom ramen för rådande system inte alltid är kända av skolhuvudmän, rektorer och lärare. Med anledning av det arbetar Skolverket med att ta fram stödmaterial och andra insatser kring frågor som rör styrning och ledning av nyanlända elevers gymnasieutbildning.

Under 2017 ska följande insatser genomföras:

- Information med fokus på nyanlända i gymnasie- och gymnasiesärskolan ska samlas på särskilda webbsidor med syfte att skapa ökad tillgänglighet. Sidorna är redan nu igång och uppdateras kontinuerligt. De är publicerade inom ramen för det nationella skolutvecklingsprogrammet *Nyanlända och flerspråkiga barns och elevers lärande*.

¹³ Detta framkommer via t ex Skolverkets rapporter 436 och 454 om språkintruktionsprogrammet, Skolinspektionens rapport *Språkintruktionsprogrammet i gymnasieskolan* (dnr 2015:6585) som i de samråd med huvudmän och rektorer som Skolverket genomfört samt i möten med lärare och rektorer på olika gymnasieskolor i de riktade insatserna för nyanländas lärande samt i betänkandet *En gymnasieutbildning för alla* (SOU 2016:77)

- En karta i form av en *infografik* med syfte att visa möjliga utbildningsvägar genom gymnasieskolan och mot vidare utbildning och arbete för nyanlända i gymnasieåldern ska tas fram och publiceras på Skolverket webbplats.
- Regionala konferenser om hur styrning av introduktionsprogrammen kan leda till ökad måluppfyllelse för nyanlända elever kommer att erbjudas vid tre tillfällen under hösten 2017.
- Ett stödmaterial bestående av lärande exempel på hur man kan arbeta med styrning av introduktionsprogram på gymnasieskolan, är under framtagande.

Dessutom kommer behovet av inom vilka områden stödbehov finns att ses över så att eventuellt ytterligare insatser som motsvarar målgruppernas behov kan planeras och tas fram.

3.1.3.6 Studie- och yrkesvägledning för nyanlända elever

Vägledningssamtal utgör en kärnverksamhet i skolans studie- och yrkesvägledning och har stor betydelse för att nyanlända elever ska ta sig igenom utbildningsväsendet och vidare till arbetslivet. Vägledare kan uppleva att deras kompetens inte räcker till eftersom nyanlända elever behöver mer kvalificerade och komplexa samtal än många andra elever. Tiden för vägledningen behöver dessutom i större utsträckning än för andra också räcka till att bidra med praktisk och konkret erfarenhet för att eleverna ska förstå vilka möjligheter som finns.¹⁴

Förutom tidigare redovisad lärosättesutbildning med fokus på dessa frågor tar Skolverket också fram ett stödmaterial som publiceras inom ramen för det nationella skolutvecklingsprogrammet om nyanlända och flerspråkiga barns och elevers lärande. Materialet är uppdelat i tre delar och syftar till att belysa samtalsmetodernas möjligheter och begränsningar i relation till vägledningssamtal med nyanlända elever och bidra till vägledares möjligheter att reflektera kring sin kompetens samt visa framgångsfaktorer för vägledning. Del 1 är publicerad på Skolverkets webbplats medan de övriga två delarna beräknas publiceras senare i höst.

3.1.3.7 Insatser för modersmåls lärare och studiehandledare

För att skolan ska kunna underlätta lärandet och kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever och samtidigt garantera kvaliteten i såväl modersmålsundervisning som i studiehandledning krävs kompetenta och välutbildade lärare och studiehandledare. Med utgångspunkt i bland annat en behovsanalys som Skolverket genomförde under 2016 bedömer myndigheten att behovet av kompetensutveckling för modersmåls lärare och studiehandledare inom områden pedagogik och språkdidaktik är stort. Detta betonas också i de möten och samtal som Skolverket har kring frågor som rör modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. Det framkommer också ett behov av att tydliggöra modersmåls lärares och studiehandledares roll och uppdrag.

Som stöd för dessa målgrupper genomför Skolverket under 2017–2018 förutom den tidigare nämnda uppdragsutbildningen för studiehandledare följande insatser:

¹⁴ Se t ex Sundelin (2015) *Att skapa framtid – En analys av interaktionen i studie- och yrkesvägledande samtal med unga i migration*

- Regionala konferenser för modersmållärare samt ansvariga för modersmålsundervisning har genomförts under perioden maj - september 2017. Dessa konferenser har haft mycket högt söktryck och fler konferenser planeras därför för 2018.
- Inspirationsdagar med olika teman¹⁵ för modersmållärare samt ansvariga för modersmålsundervisning ska genomföras under november 2017. Inspirationsdagar planeras även för 2018.

Under 2018 ska det befintliga stödmaterialet Studiehandledning på modersmålet preliminärt kompletteras med ytterligare stöd för ämneslärare och dessutom planerar Skolverket att kunna erbjuda en lärosätesutbildning för modersmållärare. Målgruppernas behov av ytterligare insatser kommer också att följas upp under året.

3.1.3.8 Insatser för förskolans, förskoleklassens och fritidshemmets personal

En inventering av behov och förutsättningar att ta emot insatser inom fritidshemmet har gjorts under 2017. Inom ramen för denna inventering har ett dialogmöte genomförts med åtta forskare på området.

Insatser planeras och samordnas med övriga insatser som Skolverket erbjuder för dessa målgrupper, t ex insatser för att implementera de nya delarna i läroplanen om fritidshem och förskoleklass och erbjudande om lärosätesutbildningar för förskolans personal. Under hösten 2017 berörs frågor om nyanlända elever och språkutvecklande arbetssätt vid två av de implementeringskonferenser som Skolverket anordnar. Skolverkets kommande tematiska stödmaterial om språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt¹⁶ riktar sig också till personal i förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

3.2 Riktade insatser

De riktade insatserna innebär att Skolverket vid två tillfällen varje år väljer ut och erbjuder utvalda skolhuvudmän samverkan under fyra terminer.

De riktade insatserna vänder sig till huvudmän som bedöms vara i störst behov av stöd, det vill säga huvudmän som har en hög andel nyanlända barn och ungdomar i förhållande till sin folkmängd i motsvarande åldrar men som har begränsad erfarenhet av att bedriva utbildning för dessa barn- och elevgrupper.

Skolverket arbetar tillsammans med huvudmännen i team om 4–5 personer som benämns processtödjare. Teamen leds av en teamledare som också är processtödjare. Vanligtvis samarbetar 2 processtödjare om en huvudman, där den ena är huvudansvarig och den andra är stödjande.

3.2.1 Arbetsprocess

De huvudmän som ingår i ett urval inbjuds till en uppstartskonferens. Syftet med konferensen är att ge information om erbjudandet om samverkan med Skolverket, aktuell kunskap om nyanlända barn och elever samt möjlighet till nätverkande mellan de deltagande huvudmännen.

¹⁵ De två teman som behandlas under 2017 är: ”Digitala verktyg i modersmålsundervisningen” samt ”Språk och kunskapsutvecklande undervisning med fokus på cirkelmodellen”.

¹⁶ Se avsnitt 3.1.3.2 ovan

När en huvudman antagit erbjudandet ombeds de att utse ett så kallat lokalt team som blir den grupp som ska genomföra arbetet på hemmaplan med stöd av Skolverkets processtödjare. Det är viktigt att det i det lokala teamet finns medlemmar som har mandat att fatta beslut. Det är därför vanligt att till exempel förvaltningschef och skolledare finns med i det lokala teamet. Även representanter för den politiska nivån är involverade i arbetet på olika sätt.

Under första samverkansterminen genomför det lokala teamet en nulägesanalys där bland annat styrkor och problem identifieras. Med utgångspunkt i denna analys formulerar sedan det lokala teamet i samråd med huvudmannen en åtgärdsplan där sådana insatser som bedöms nödvändiga att genomföra för att komma tillrätta med identifierade behov beskrivs. När huvudmannen och Skolverket är överens om vilka insatser som ska genomföras med ersättning av Skolverket skrivs sedan en överenskommelse om samverkan mellan Skolverket och huvudman om hur insatserna ska utformas, genomföras och följas upp samt att respektive ansvar och åtagande klargörs.

Under den första terminen då analys genomförs och åtgärdsplan tas fram besöker Skolverkets processtödjare huvudmannen vid minst fyra tillfällen. Syftet med besöken är att stödja det lokala teamet i arbetet samt att tjäna som kritisk vän i arbetet. Processtödjarna har dessutom tät kontakt med de lokala teamen via e-post, telefon och Skype. En nätverkskonferens för deltagande huvudmän och lokala team i en region anordnas också en bit in på terminen. Syftet med detta är att erbjuda möjlighet till erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling inför framtagande av åtgärdsplan.

De insatser som beslutas om i överenskommelsen med Skolverket genomförs sedan av huvudman under de tre nästkommande terminerna. Under denna period besöker Skolverkets processtödjare huvudmannen regelbundet och efter behov. Vid dessa möten fokuseras på uppföljning av insatserna samt delaktighet, förankring och långsiktigheten i utvecklingsarbetet. I sin roll agerar Skolverkets processtödjare även fortsättningsvis som kritiska vänner. Huvudmännen erbjuds också att delta i ytterligare nätverkskonferenser för spridning av erfarenheter och kunskap. Syftet med detta är att skapa förutsättningar för fortsatt samarbete och nätverkande även efter att samarbetet med Skolverket avslutats.

Under insatsperioden har huvudmannen möjlighet att utifrån identifierade behov begära tillägg till och ändring av den ursprungliga överenskommelsen vilket sker relativt ofta.

När huvudmannen är i slutet av sin andra insatstermin genomför huvudman i samverkan med processtödjarna en delredovisning. Resultatet av denna används för Skolverkets formativa uppföljning av arbetet samt för redovisningen till regeringskansliet.

I juni 2018 kommer Skolverket enligt plan att avsluta samarbetet med huvudmännen som ingår i urval 1 och 2. I samband med detta kommer huvudmännen att lämna en slutredovisning till Skolverket. Samarbetet avslutas officiellt med en avslutningskonferens. Syftet med denna är bland annat att ge huvudmannen stöd för långsiktighet och fortsatta effekter i sitt arbete.

3.2.2 Insatsområden

För närvarande är tre urval om totalt 50 huvudmän igång med att genomföra insatser enligt överenskommelse med Skolverket¹⁷. Vanliga områden där behov av insatser har identifierats är:

- **styrning och utveckling av verksamheten**, systematiskt kvalitetsarbete, rutiner och riktlinjer, handledning för skolledare, handledning i att leda kollegialt lärande
- **undervisning och lärande**, till exempel språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt, svenska som andraspråk, kartläggning av de nyanlända elevernas kunskaper, insatser för att öka kunskaperna om extra anpassningar och särskilt stöd, bedömning och betygssättning av nyanlända elever
- **förutsättningar för lärande och trygghet**, exempelvis utveckling av ett interkulturellt förhållningssätt, möta och samverka med nyanlända vårdnadshavare
- **stöd och utbildning till personalgrupper**; elevhälsan, studiehandledare på modersmål, modersmåls lärare i samverkan med ämneslärare, studie- och yrkesvägledare som möter nyanlända elever, flerspråkig personal utan pedagogisk utbildning i Sverige

Insatserna för att förbättra styrning och utveckling av verksamhet riktar sig främst till huvudmän och skolledare. Lärare, studiehandledare och skolledare deltar huvudsakligen i insatser som direkt handlar om undervisning och lärande samt om kartläggning och bedömning. Insatserna är oftast direkt fokuserade på verksamhet och undervisning för de nyanlända barnen och eleverna. Väl genomförda insatser kan dock också bidra till högre kvalitet i verksamhet och undervisning för samtliga barn och elever.

Flera huvudmän väljer att involvera samtliga personalkategorier i gemensamma insatser, exempelvis sådana som rör värdegrund och förhållningssätt. Specifika insatser för studiehandledare, modersmåls lärare, studie- och yrkesvägledare och för elevhälsopersonal är också vanligt förekommande. Behovet av att på olika sätt samverka med nyanlända barn och elevers föräldrar samt att stödja flerspråkig personal utan pedagogisk utbildning i Sverige är insatsområden som uppmärksammas allt mer.

3.2.3 Urval 1

Det första urvalet genomfördes i mars 2016 då totalt 21 skolhuvudmän erbjöds och accepterade samarbete med Skolverket.¹⁸

I augusti 2016 genomfördes en konferens med syfte att öka kunskaper om förutsättningar för nyanländas lärande hos huvudmännen i urval 1. Varje huvudman har dessutom fått åtta till tio besök av Skolverkets processtödare sedan starten i mars 2016. De lokala teamen hos respektive huvudman har med stöd av Skolverkets

¹⁷ Detta avser huvudmännen i urval 1, 2 och 3. Huvudmännen i urval 4 arbetar under höstterminen 2017 med sina nulägesanalyser och beräknas komma igång med insatser under vårterminen 2018.

¹⁸ Se bilaga 1 till denna rapport

processteam genomfört nulägesanalys och tagit fram åtgärdsplan. Därefter har överenskomna insatser påbörjats.

I den ursprungliga planeringen skulle samverkan mellan Skolverket och huvudmännen i urval 1 avslutas i december 2017 men då det förberedande arbetet i många fall drog ut på tiden längre än beräknat kommer samarbetet istället att pågå till och med juni 2018. Skolverkets processtöd fortsätter under hela samverkansperioden. Flera huvudmän i urval 1 har utifrån förnyad analys¹⁹ identifierat behov av insatser inom förskola och gymnasieskola och har då beviljats tillägg till överenskommelsen för sådana insatser.

3.2.3.1 Uppföljning av dialogen i urval 1

Skolverket har genomfört en uppföljning av genomförda dialoger med de 21 huvudmän som ingår i urval 1. Denna redovisades till regeringskansliet i februari 2017. Här återges en sammanfattning av resultatet av denna enkät.

Syftet med uppföljningen som genomfördes som en enkät till de lokala teamen var att ta reda på deras erfarenheter av det dialogbaserade arbetssätt som använts inom de riktade insatserna. Uppföljningens fokus var den första delen av Skolverkets samverkan med huvudmännen, dvs. den som startar med urval och avslutas med en överenskommelse om insatser.

Enkätsvaren tyder på att Skolverkets processtödjare har genomfört dialogarbetet enligt Skolverkets plan. De har lyckats med att skapa förutsättningar för ett gott samtalsklimat, har kommunicerat på ett begripligt sätt samt har genomfört dialogen så att arbetet har gått framåt. Enkätsvaren visar också att deltagarna anser att Skolverket har väglett dem på ett tydligt sätt utifrån nationella mål och riktlinjer, har tagit hänsyn till lokala förhållanden, har ställt relevanta frågor om deltagarnas verksamheter samt har varit tillgängliga för att svara på frågor mellan mötestillfällena.

Av enkätsvaren framgår även att i stort sett samtliga deltagare, på ett övergripande plan, är nöjda med Skolverkets stöd i arbetet med nulägesanalys och åtgärdsplan. Särskilt nöjda var deltagarna med det stöd som de fått med att identifiera och precisera problem samt med stödet i att identifiera lämpliga insatser för att lösa dessa problem.

När deltagarna besvarade enkäten hade de nyligen avslutat sitt arbete med att ta fram en nulägesanalys och en åtgärdsplan. Eftersom det inte var rimligt att anta att det arbete som de genomfört redan skulle ha bidragit till förändringar i arbetssätt eller på organisationsnivå fokuserade enkäten endast på värden på kort sikt: d.v.s. ökad kunskap, samsyn samt förbättrad dialog mellan berörda aktörer.

Enkätsvaren visar dock på att de flesta av deltagarna anser att arbetet med nulägesanalys och åtgärdsplan har bidragit till en ökad kunskap inom ett flertal olika områden. Särskilt många anser att de fått ökade kunskaper om hur den nuvarande organiseringen av mottagande och utbildning av nyanlända elever ser ut i kommunen eller kommunalförbundet. De flesta av deltagarna anser även att arbetet har bidragit till att skapa förståelse för hur den egna verksamheten kan och bör utvecklas. Något färre upplever att de fått ökad kunskap om konkreta arbetssätt för att ut-

¹⁹ Förnyade analyser genomfördes när målgrupperna för regeringsuppdraget ändrades i januari 2017.

veckla det systematiska kvalitetsarbetet med avseende på nyanlända elever. Deltagarna tycks alltså i högre grad ha fått en ökad kunskap om vilka utvecklingsbehov som finns än om hur ordinarie arbetssätt kan utvecklas för att åtgärda utmaningarna.

Av enkätsvaren framgår även att arbetet med nulägesanalys och åtgärdsplan har påverkat dialogen mellan olika berörda grupper i varierande utsträckning. Dialogen mellan rektorer och förvaltningschefer tycks till stor del ha förbättrats som en följd av arbetet. Även dialogen mellan rektorer, lärare och annan personal om hur mottagandet och utbildningen av de nyanlända eleverna kan utvecklas tycks ha förbättrats avsevärt. Dialogen mellan rektorer och huvudmän (den politiska nivån) eller dialogen mellan förvaltningschefer och huvudmän har, enligt enkätsvaren, inte förbättrats i lika stor utsträckning.

3.2.4 Urval 2

I juni 2016 genomförde Skolverket det andra urvalet där ytterligare 20 huvudmän erbjöds samarbete²⁰.

Av dessa tackade Ödeshög och Sydnärkes utbildningsförbund nej till samarbete bland annat på grund av svårigheter att avsätta tid för deltagande och att organisera för deltagande. Sala och Flen anmälde intresse för deltagande men ville flytta starten på samarbetet för att hinna förbereda sina organisationer på arbetet vilket medfört att dessa kommuner följer arbetsgången för urval 3. Sydnärkes utbildningsförbund kontaktade våren 2017 Skolverket om att få delta i urval 4 vilket de också fick. Ödeshög fick samma erbjudande men bad att få vänta till urval 5.

16 av de 20 huvudmännen påbörjade samverkan under höstterminen 2016 och har följt arbetsprocessen enligt beskrivning i 3.2.1 ovan och är nu således inne i sin andra insatstermin.

De dominerande insatsområden som kom fram i arbetet med urval 1 återkom även i urval 2, se 3.2.2 ovan. I slutet av första insatsterminen har flera huvudmän begärt och fått tillägg till och ändring av överenskommelsen. Ytterligare huvudmän räknar med att begära tillägg till och ändring av överenskommelse under hösten 2017. I första hand har tilläggen handlat om förstärkning av insatser som gäller språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt såväl inom skola som förskola. Tillägg har även gjorts gällande utbildning för studiehandledare och modersmåls lärare, studie- och yrkesvägledare och elevhälsa. Ändringarna handlar om justeringar i antal deltagare i utbildningar, utbildningsanordnare eller tidplan för genomförandet.

Samverkan med huvudmännen i urval 2 pågår fram till och med juni 2018. Några huvudmän har fått samverkansperioden förlängd ytterligare bland annat för att långsiktigt kunna förstärka det språk- och kunskapsutvecklande arbetssättet i skolan och även i vissa fall i förskolan. Skolverkets processtöd fortsätter under hela samverkansperioden.

²⁰ Se bilaga 1 till denna rapport.

3.2.4.1 Uppföljning urval 2 efter insatstermin 1

Uppföljningen baserar sig på vårens delredovisning som processtödarna genomfört med sina respektive huvudmän, de minnesanteckningar som har förts vid mötena samt vad huvudmännen muntligt beskriver för processtödarna.

Uppstart och lokala teamet

Den gemensamma uppstarten med Skolverket var mycket uppskattat. Engagemanget från politiker och skollledning uppmuntrade lokala teamet till att med engagemang ta sig an uppdraget.

Huvudmän uppger att upplägget med litet sammansvetsat, fokuserat och produktivt lokalt team med mandat ger resultat. Det har varit intressant och givande att under sammanställande av nulägesbeskrivning och av åtgärdsplan att få höra verklighetsbilder från olika nivåer såsom ledningsperspektivet huvudman, skolchef, rektor/förskolechef, lärare samt elever. Politiken har varit en viktig deltagare för förståelse för nuläge och behovet av förändringsarbete.

Arbetsprocessen att inleda med en kartläggning som blir underlag till en analys som i sin tur leder till en åtgärdsplan och genomförande av insatser upplevs arbetskrävande men mycket givande. Flera huvudmän uppger att detta arbetssätt inspirerar att göra på liknande sätt i andra kommande utvecklingsarbeten.

Uppföljning av genomförda insatser

Flera huvudmän har under den första insatsterminen genomfört insatser framför allt på struktur- och organisationsnivå som till exempel att fastställa rutiner och riktlinjer som är nödvändiga för arbetet med nyanlända barn och elever. Arbetet med att skapa delaktighet kring dessa frågor i hela styrkedjan har pågått på olika håll under våren och fördjupat engagemanget t ex när det gäller mottagning, organisation och undervisning av nyanlända elever.

De insatser som genomförts har gett positiva reaktioner från deltagarna men det är för tidigt att säga något om effekter i undervisningen. Delredovisningarna tyder dock på att det nu finns en större medvetenhet kring vad som krävs av undervisningen för nyanlända elever vilket i sig kan ge positiva resultat.

Ett exempel på effekt beskrivs av en huvudman som genomfört kompetensutveckling för studiehandledare och organiserat så att studiehandledare också har kunnat delta i Läsluftet tillsammans med ämneslärare. Denna huvudman anger att insatserna har lett till att elever har märkt och uttryckt uppskattning över att ämneslärare och studiehandledare nu är mer samplanerade än tidigare.

En annan huvudman beskriver att ett bredare kollegialt lärande har utvecklats i kommunen när alla stadier och personal fått mötas i kompetensutvecklingsinsatser. När mottagandet av nyanlända elever minskar verkar det i vissa fall innebära en risk för att motivationen för att genomföra överenskomna insatser sänks. De flesta hu-

vudmän beskriver dock att i och med att de genomfört insatserna i sina överenskommelser är de nu bättre rustade om det skulle bli aktuellt att ta emot ytterligare en stor mängd nyanlända.

Flera huvudmän uppger att de ser fler pedagogiska samtal i arbetslagen. Skolledare säger till exempel att samtalen i personalgrupperna vittnar om att medvetenheten om nyanlända elevers lärande har höjts liksom beredskapen att stödja varandra för att utveckla undervisningen.

Flera insatser har inneburit uppstarter samt föreläsningar som engagerat personal från förskoleklass till vuxenutbildning. Att många i kommunen blir involverade upplevs positivt från flera håll. Flera insatser är redan från planeringsstadiet tänkta att gynna såväl den egna kommunens elever som grannkommunens elever.

Delredovisningarna visar att det kan vara en utmaning att hitta samarbetspartners (lärosäten alternativt andra externa aktörer) som kan leda genomförandet av nödvändiga insatser. Det tar ibland tid innan huvudmannen får besked från den externa utbildningsanordnaren om insatsen kan genomföras eller inte. Detta kan leda till att planerade insatser får skjutas på i tid. Huvudmännen upplever att det har varit positivt att kunna få hjälp av Skolverket att hitta samarbetspartners.

Samverkan med skolverket

Flera huvudmän uttrycker att arbetsmodellen i riktade insatser bör kunna användas i andra samarbeten och skolutvecklingsprojekt mellan Skolverket och huvudmän. Mötena med processtödjarna på hemmaplan ger fokus, energi och utmaning i det fortsatta arbetet. Huvudmännen uppger att dessa möten varit en förutsättning för att arbetet med att utveckla kvaliteten på verksamheten för de nyanlända eleverna har kunnat prioriteras.

Flera av huvudmännen har önskat så långt samarbete som möjligt, mer tid för förberedelse och längre period att sprida insatserna på. Detta för att hinna genomföra de insatser de anser behövs utan att stressa personalen alltför mycket. Att tidsperioden på sammanlagt fyra terminer upplevs kort är de flesta huvudmän överens om och har därför uppskattat möjligheten till tillägg och ändring av överenskommelser.

3.2.5 Urval 3

I december 2016 genomfördes det tredje urvalet där elva nya huvudmän erbjöds samarbete²¹. Efter uppstartskonferens beslutade sig samtliga huvudmän att anta erbjudandet. Flen och Sala, som ingår i urval 2, har senarelagt sitt deltagande och följer arbetsprocessen för urval 3.

Nulägesanalys och åtgärdsplan arbetades fram under vårterminen och i juni 2017 slöts överenskommelser för insatsperioden. Under höstterminen 2017 har insatser påbörjats. Samarbetet med dessa huvudmän beräknas pågå till och med december 2018. Dessa huvudmän lämnar sin delredovisning i december 2017 och resultaten

²¹ Se bilaga 1 till denna rapport.

av den kommer att presenteras i redovisningen till regeringen som ska göras i februari 2018.

3.2.6 Urval 4

Den 5 maj 2017 fattade Skolverket beslut om vilka huvudmän som skulle erbjudas samarbete i urval 4.²²

TVå av kommunerna²³ meddelade vid en första kontakt att de inte var intresserade av erbjudandet om samverkan. Orsaken till detta angavs vara svårigheter att skapa en intern organisation för att kunna ingå i samarbete med Skolverket. Den 30 maj beslutades därför att även Piteå och Hagfors skulle erbjudas möjlighet till samverkan med Skolverket. Ödeshög har meddelat önskan om att få följa arbetsprocessen för urval 5 i stället.

Under höstterminen 2017 tas nulägesanalys och åtgärdsplan fram. Samarbetet med huvudmännen i urval fyra beräknas preliminärt pågå till och med juni 2019. I december 2017 skrivs överenskommelse 2, om insatser för dessa huvudmän. I samband med detta kommer en bedömning av samarbetstiden att göras. Om det bedöms att behoven av insatser är stora kan tiden för samarbetet mellan Skolverket och huvudmannen direkt förlängas med ytterligare en eller ett par terminer. På så sätt hoppas Skolverket kunna tillgodose behovet av utökad samarbetstid.

I detta urval tas också regeringsuppdragets skrivning om att uppmärksamma utsatta bostadsområden om hand genom att huvudmännen ombeds meddela om det finns bostadsområden i kommunen som anses vara mer utsatta än andra. Arbete görs därefter för att säkerställa att insatser kommer personal i förskolor och skolor i sådana områden till godo.

3.2.7 Urval 5

I november 2017 ska Skolverket fatta beslut om ytterligare ett urval. Dessa huvudmän erbjuds då en uppstartskonferens med information om vad deltagandet innebär i december 2017. Samarbetet med huvudmännen i urval 5 beräknas preliminärt pågå till och med december 2019, men kan komma att förlängas vid behov.

3.2.8 Kompetensutvecklingsinsatser

I de flesta fall ligger det huvudsakliga ansvaret för framtagande av lämpliga kompetensutvecklingsinsatser på huvudmannen medan Skolverkets processtödjare stöttar och kvalitetsgranskar insatserna. När det gäller vissa insatser som rör kompetensutveckling i språk- och kunskapsutvecklande undervisning har dock Skolverket bedömt att behovet av insatser är så stort att det har funnits anledning att kunna erbjuda mer centralt planerade insatser.

I samarbete med Nationellt centrum för svenska som andraspråk vid Stockholms universitet har Skolverket från hösten 2016 fram till idag erbjudit huvudmännen i urval 1, 2 och 3 följande insatser.

²² Se bilaga 1 till denna rapport för information om vilka huvudmän som antagit erbjudandet.

²³ Aneby och Kungsör

3.2.8.1 Kursledarutbildning

Syftet med utbildningen är att de som genomgår den ska få kunskaper i såväl språk- och kunskapsutvecklande undervisning som handledning så att de efter avslutad utbildning själva kan handleda kollegor. Alla deltagande huvudmän har erbjudits att ha med fyra lärare i denna utbildning, två från grundskolan och två från gymnasieskolans introduktionsprogram. Under hösten 2016 till sommaren 2017 genomfördes en utbildningsomgång med 40 deltagare från grundskolan och 29 från gymnasieskolans introduktionsprogram. Även 24 representanter från huvudmannen deltog vid uppstart och avslut för utbildningen.

Deltagande lärare har parallellt med att de genomgår utbildningen börjat leda kompetensutvecklingsinsatser inom språk och kunskapsutvecklande arbete för sina kollegor. Efter utbildningen använder huvudmännen kursledarna för att systematiskt stödja enskilda lärare och arbetslag. Kursledarna genomför även kompetensutvecklingsinsatser vid exempelvis studiedagar. Skolverkets processtödjare stöttar huvudmannen i att ta till vara på och ge förutsättningar för att dra nytta av kursledarnas vidgade kompetenser. Vid uppföljningsmöten med huvudmän som nu har utbildad kursledare inom språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt framträder en mycket positiv bild. Skolorna har organiserat för att ta vara på den nya kompetensen. Man är nöjd med att få internutbildning och stöd av personer som är kända och accepterade i organisationen. Många av kursledarna är också förstelärare med ett särskilt uppdrag att driva skolutvecklingsarbete i kommunen.

Hösten 2017 startar en andra utbildningsomgång med 40 deltagare från grundskolan och 40 deltagare från gymnasieskolan. Representanter för huvudmän deltar vid uppstart. Utbildningen sträcker sig fram till sommaren 2018 och omfattar 10 utbildningstillfällen vid Stockholms universitet. Mellan utbildningstillfällen ska deltagarna ta del av litteratur samt göra övningsuppgifter på hemmaplan. Utbildningen går på kvartsfart, 15 högskolepoäng. Deltagande lärare har generellt en nedsättning i tjänst på 10% för deltagande i kompetensutvecklingsinsatsen.

Till våren 2018 startar preliminärt också en liknande utbildning som kommer att erbjudas förskollärare och förskolechefer i de riktade kommunerna.

3.2.8.2 Kommunförlagt kompetensutvecklingsinsats i språk- och kunskapsutvecklande undervisning

Sex kommuner deltar förutom i kursledarutbildningen även i en utvecklingsinsats som Nationellt centrum för svenska som andraspråk genomför på plats i respektive kommun. Syftet med insatsen är att nå ut till all personal i kommunen som arbetar med utbildning av nyanlända elever för att på så sätt öka allas kompetens om språk- och kunskapsutvecklande undervisning. Insatsen består av totalt sex heldagsträffar med inläsning och arbetsinsatser mellan träffarna.

De kommuner som deltar i denna satsning med start hösten 2016 är Dorotea, Hultsfred, Norberg, Olofström, Sunne samt Åsele.

Totalt når insatsen ca 455 personer. Representanter från huvudmännen deltar i insatsen och skapa förutsättningar för att språk- och kunskapsutvecklande undervisning ska bli ett fungerande arbetssätt i undervisningen.

De kommuner som deltar i denna satsning med start hösten 2017 är;

- Mörbylånga 25 deltagare, hösten 2017 till sommaren 2018.

- Leksand, 145 deltagare, hösten 2017 till sommaren 2018.
- Sunne, 140 deltagare, hösten 2017 fram till sommaren 2018.
- Kalmarsunds gymnasieförbund, 100 deltagare, hösten 2017 till sommaren 2018.
- Olofström, ca 100 deltagare fortsättning under hösten 2017
- Åsele /Dorotea, fortsättning under hösten 2017.
- Hultsfred handledningsinsats under hösten 2017.
- Hultsfred, pilotutbildning förskola, 10 deltagare, hösten 2017.

Totalt når insatsen 420 personer under läsåret 17/18. Representanter från huvudmännen deltar i insatsen och skapar förutsättningar för att språk- och kunskapsutvecklande undervisning ska bli ett fungerade arbetssätt i undervisningen.

Vid sidan av Nationellt Centrum för svenska som andraspråk erbjuder allt fler lärosäten utbildningar. Behovet av ökad kunskap vad gäller språk och kunskapsutvecklande arbetssätt är stort. Nationellt Centrums utbildningar är eftertraktade men med hög efterfrågan och då behov av och möjligheter för insatser är olika, är det positivt med en ökad tillgång på utbildningsanordnare.

3.2.9 Nätverksträffar

För att stödja kommunernas samarbete och erbjuda möjligheter till erfarenhetsutbyte anordnar Skolverket olika former av nätverksträffar för huvudmännen inom de riktade insatserna. Nätverksträffarna kan till exempel innebära att huvudmän i samma urval som är inne i arbetet med att ta fram en åtgärdsplan kan träffas och få möjlighet att tillsammans diskutera lämpliga insatser för olika problemområden. Nätverksträffar kan också erbjudas för huvudmän som ingår i blandade urval för att möjliggöra lärande och erfarenhetsutbyte på ett mer generellt plan med fokus på nyanlända elevers lärande.

De nätverksträffar som hittills genomförts har varit mycket uppskattade av deltagarna och Skolverket avser att fortsätta erbjuda sådana träffar även fortsättningsvis.

4. Utvärdering

4.1 Utvärderingar av insatserna inom Nyanländas lärande

Skolverket genomför en utvärdering av satsningen. En första delrapport planeras till december 2018. Slutrapporten planeras till februari 2020. Resultat från utvärderingen ska dels kunna användas internt på myndigheten för att utveckla verksamheten och dels utgöra ett beslutsunderlag för regeringen.

En extern utvärdering genomförs av Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) som omfattar både de generella och riktade insatserna och riktar särskilt fokus på de riktade insatsens effekter på elevernas måluppfyllelse på sikt. Denna utvärdering genomförs i samråd med Skolverket.

4.1.1 Omfattningar och avgränsningar av utvärderingen

Skolverkets utvärdering undersöker och bedömer Skolverkets genomförande av insatser och huvudmännens förutsättningar för deltagande i satsningen. Fokus ligger främst på det organisationsstöd som Skolverket ger till huvudmännen. Detta motsvaras inom de generella insatserna av arbetet med huvudmännens samordnare och inom de riktade insatserna av dialogerna med huvudmännens lokala team.

Utvärderingen undersöker även vilka effekter insatserna har haft på kort sikt. Här avses om huvudmännen upplever att de stärkt sin förmåga att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete i bemärkelsen att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla sin verksamhet för nyanlända elever.

Skolverkets utvärdering undersöker vidare hur stödet via samordnare respektive dialogerna med huvudmän påverkar huvudmännens förmåga att erbjuda nyanlända elever en utbildning av hög och likvärdig kvalitet.

4.1.2 Genomförande

Utvärderingens tidsplan utgår från Skolverkets genomförandeplan och omfattar insatser genomförda under perioden 2016–2019. Utvärderingen har inletts under 2017 och slutrapporteras skriftligen i början av 2020. Utvärderingens består av två huvudsakliga delmoment:

1. En utvärdering av insatsernas genomförande och effekter på kort sikt
2. En utvärdering av effekter på medellång sikt

Ovanstående delmoment genomförs, i sin tur vid ett flertal olika datainsamlingstillfällen. Datainsamlingens olika delar fokuserar på olika frågeställningar, berör olika målgrupper samt anpassas tidsmässigt till genomförandets olika faser. Resultat från de enskilda datainsamlingstillfällena sammanfattas i kortare skriftliga PM som främst syftar till användas internt på myndigheten för att utveckla verksamheten samt kan fungera som underlag till redovisningar till regeringen.

Resultat från de olika datainsamlingstillfällena vägs samman och analyseras i två större utvärderingsrapporter. Den första utvärderingsrapporten kommer att fokusera på själva genomförandet av insatserna samt effekter på kort sikt. En avslutande rapport fokuserar på effekter på medellång sikt.

5. Statistik och analys

Skolverket tar fram statistik som syftar till att öka kunskaperna om hur läget för de nyanlända eleverna i den svenska skolan är. Denna statistik är av stor betydelse för genomförandet av regeringsuppdraget som redovisas i denna delredovisning. Resultaten kan också bidra till förståelsen för hur resultatutvecklingen för de nyanlända eleverna ser ut, vilket är intressant eftersom det är ett av målen med regeringsuppdraget som denna delredovisning beskriver. Med anledning av detta väljer vi att sammanfatta delar av de resultat som framkommit här:

Under 2017 har Skolverket till exempel analyserat och publicerat uppgifter från Skolverkets elevstatistik om nyinvandrade elever i grundskolan vilket publicerats i *PM - Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2016/17* (Skolverket 2017). I promemorian beskrivs den statistik som finns tillgänglig rörande nyinvandrade elever i

grundskolan. De senast insamlade uppgifterna är från hösten 2016. Hösten 2008 fanns det drygt 30 200 nyinvandrade elever i grundskolan, vilket motsvarade 3,4 procent av eleverna. Hösten 2016 uppgick antalet till 56 500 nyinvandrade elever och andelen var 5,6 procent. Detta innebär att de nyinvandrade eleverna har ökat med nästan 87 procent på åtta år, men den största enskilda ökningen under perioden finns mellan läsåren 2014/15 och 2016/17, då antalet ökade från 41 800 till 56 500 elever.

Antalet elever med okänd bakgrund, det vill säga elever utan personuppgifter i statistiken, har ökat från 2 700 elever 2008/09 till 23 600 elever hösten 2016. Elevgruppen har därmed nästan åttadubblats på åtta år. Den enskilt största ökningen har skett läsåret 2016/17 då nästan 10 000 fler elever har okänd bakgrund jämfört med föregående läsår. Läsåret 2016/17 hade 2,3 procent av eleverna i grundskolan okänd bakgrund.

Av de nyinvandrade eleverna läsåret 2016/17 var 52 procent pojkar och 48 procent flickor. Bland eleverna med okänd bakgrund var 66 procent pojkar och 34 procent flickor. Andelen elever med okänd bakgrund är något högre i årskurs 8 och 9 jämfört med de andra årskurserna och skillnaden består främst av pojkar.

Hösten 2016 utgjorde andelen nyinvandrade elever i grundskolan 14 procent av eleverna i glesbygds- och varuproducerande kommuner²⁴. I jämförelse med andra typer av kommuner återfanns den lägsta andelen nyinvandrade elever och elever med okänd bakgrund i förortskommuner till både storstäder och större städer. 41 procent av de nyinvandrade eleverna inklusive elever med okänd bakgrund återfanns i 29 kommuner (10 procent av kommunerna) och nästan två av tre elever (64 procent) återfanns i 72 kommuner (25 procent av kommunerna). Sett utifrån antal har storstäderna flest antal nyinvandrade elever, inklusive elever med okänd bakgrund.

Antalet nyinvandrade och/eller elever med okänd bakgrund är ojämnt fördelade på skolenheterna. Hösten 2016 återfanns 43 procent av dessa elever i 10 procent av alla skolenheter och 72 procent av eleverna fanns i 25 procent av skolenheterna.

Under 2017 har Skolverket även analyserat och publicerat uppgifter om nyanlända elever på gymnasieprogrammet språkintröduktion i rapporten – *Uppföljning av språkintröduktion* (Rapport nr:454).

Språkintröduktionens storlek har fördubblats från hösten 2015 till hösten 2016, till nästan 36 000 elever. Detta motsvarar cirka 10 procent av alla gymnasieelever höstterminen 2016. Ökningen beror på den stora tillströmningen av nyanlända hösten 2015. Antalet nybörjarelever (elever i år 1) har ökat från 13 500 till 25 700 under samma period, vilket innebär en ökning med 12 200 elever eller cirka 90 procent. Av nybörjarna hösten 2016 utgör 17-åringarna den största åldersgruppen (41 procent). I princip samtliga elever som påbörjade språkintröduktion hösten 2016 var nyanlända, det vill säga hade befunnit sig i Sverige högst fyra år. Merparten hade endast varit ett år i landet. Det stora flertalet är pojkar.

²⁴ Varuproducerande kommun är en kommun där 34 procent eller mer av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år är sysselsatt inom tillverkning och utvinning, energi och miljö samt byggverksamhet (54 kommuner). Källa: Kommungruppsindelning 2011, Sveriges Kommuner och Landsting..

Hösten 2016 anordnades språkintröduktion i 246 kommuner, vilket är 14 fler än året innan. Andelen elever som går programmet på en skola med enskild huvudman har ökat något, från knappt 2 procent hösten 2015 till drygt 4 procent hösten 2016.

Andelen elever på språkintröduktion som har gått vidare till gymnasieskolans nationella program är i stort sett oförändrad för de olika nybörjarkullarna sedan 2011. Det rör sig om drygt en tredjedel av eleverna, där de flesta har gjort denna övergång två år efter starten på språkintröduktion. Ungefär var tredje elev som har gått över till ett nationellt program har dessförinnan studerat på ett annat intröduktionsprogram efter språkintröduktionen.

Fem år efter starten på språkintröduktion (hösten 2016) hade cirka 20 procent av nybörjareleverna 2011 slutfört ett nationellt program med examen eller studiebevis. Strax under 10 procent av eleverna var kvar i gymnasieskolan, varav majoriteten på nationella program. För ungefär var femte elev som påbörjade språkintröduktion 2011 finns ingen registeruppgift om studier eller arbete hösten 2015.

Skolverket har också analyserat uttag från Migrationsverkets mottagningssystem av nyanlända i åldern 1–20 år samt kompletterat med uppgifter kring uppehållstillstånd i den aktuella åldersgruppen. Skolverket behöver i sin planering av insatser statistik från Migrationsverket för bland annat urval till de riktade insatserna. Statistiken har också använts som underlag för utbetalning av statsbidrag till kommuner med många nyanlända elever.

6. Slutreflektion och framåtblick

Skolverket har arbetat med att genomföra det regeringsuppdrag som denna rapport handlar om sedan mitten av 2015. Läget i landet har förändrats under denna tid, från läget 2015 då Sverige fördubblade antalet asylsökande jämfört med året innan till 2017 då historiskt få nyanlända elever kommer in i skolsystemet. Detta kan komma att påverka Skolverkets arbete och intresset för att ta del av erbjudna insatser. Skolverket bedömer att det finns en risk att huvudmän kommer att besluta sig för utvecklingsområden som rör andra verksamheter än de nyanlända eleverna när det inte längre finns akuta behov av att fokusera dessa frågor. Samtidigt ser myndigheten i de enkätuppföljningar och de kommunbesök som görs inom ramen för insatserna i detta uppdrag att det fortsatt finns stora behov av att öka kvaliteten på de verksamheter som rör de nyanlända och flerspråkiga eleverna. Hittills har Skolverket haft stort fokus på de nyanlända eleverna men då de som kom till landet 2015 inte längre kommer att räknas som nyanlända 2019 kan myndigheten i beslut om insatser framöver komma att fokusera *elever med annat modersmål än svenska* snarare än det mer avgränsade *nyanlända elever*. Regeringsuppdraget öppnar för denna möjlighet genom skrivningen ”...samt vid behov även elever med annat modersmål än svenska”. Detta kan också bli ett sätt att hålla kvar intresset för frågan då huvudmännen ofta har många elever med annat modersmål i sin verksamhet även om de inte för tillfället tar emot så många helt nyanlända.

6.1 Insatser för att stötta huvudmännen

Det enkätundersökningar som gjorts under året och de delredovisningar som samlats in visar att Skolverkets insatser verkar fungera väl och att målgrupperna på ett övergripande plan är nöjda. De indikationer på sådant som inte fungerar fullt så väl eller som av andra skäl behöver utvecklas kommer Skolverket att ta om hand med syfte att vidareutveckla arbetet mot allt högre kvalitet.

Såväl den genomförda enkätundersökningen om samordnarfunktionen som den som riktade sig till de lokala teamen i de riktade insatserna, i urval 1, visar att en majoritet av huvudmännen anser att stödet bidragit till att förbättra deras förmåga att analysera sin verksamhet och identifiera sina utvecklingsbehov. Framöver blir det betydelsefullt att denna förmåga befästs och utvecklas ytterligare så att den blir en del av den självförbättrande kapacitet som alla huvudmän behöver ha i sitt systematiska kvalitetsarbete.

Omkring en tredjedel av de huvudmän som utsett samordnare har lämnat in utvecklingsplaner medan alla de huvudmän (i urval 1–3) som ingår i de riktade insatserna har lämnat in åtgärdsplaner som beskriver vilka insatser man har behov av att genomföra. Skolverket avser att sammanställa dessa identifierade behov så att dessa kunskaper kan bli ett viktigt underlag i den fortsatta planeringen av vilka insatser som Skolverket ska prioritera att ta fram.

De samordnare som utsågs 2016 hade sitt huvudsakliga fokus på grundskolan. Skolverket funderar nu på att se över möjligheterna att utöka satsningen så att huvudmän också kan erbjudas att utse samordnare för förskola, gymnasieskola och kanske även vuxenutbildningen. Det krävs dock grannlaga ekonomiska beräkningar innan myndigheten kan avgöra om sådana satsningar är realistiska att erbjuda. Inom ramen för de riktade insatserna kommer alla skolformer att ingå i nulägesanalyser och om sådana behov identifieras också ingå i de insatser som genomförs på myndighetens bekostnad.

284 huvudmän har utsett samordnare medan 64 av 66 kommuner som erbjudits samverkan inom de riktade insatserna har accepterat detta. De huvudmän som har samordnare uppskattar i huvudsak stödet från RUC. En majoritet av huvudmännen som ingår i de riktade insatserna lyfter fram vikten av att Skolverkets processtödjare är närvarande på deras hemmaplan och att samarbetet så långt det är möjligt skräddarsys med utgångspunkt i huvudmännens förutsättningar och behov. I de riktade insatserna har Skolverket större möjlighet att påverka vilka som ska ingå i det lokala teamet än vad som är möjligt när det gäller samordnarfunktionen. Trots detta verkar båda formerna ha fått ett positivt mottagande och såväl samordnare som lokala team uppger att de har mandat för sitt arbete.

Skolverket arbetar kontinuerligt med att förtydliga hur de riktade och generella insatserna förhåller sig till varandra och kan kombineras på ett bra sätt. Processtödjarna som arbetar med de riktade insatserna är måna om att fånga upp den kunskap som samordnarens arbete utvecklat och att utgå från den och vid behov fördjupa den i samarbetet med det lokala teamet. Det ska på så vis inte upplevas som att det arbete samordnaren genomfört blir oväsentligt när en huvudman erbjuds samarbete inom de riktade insatserna. De huvudmän som utsett samordnare och också ingår i

de riktade insatserna är enligt den genomförda enkätstudien också i huvudsak positiva till detta och menar att det förstärker arbetet ytterligare att ha samordnare och samtidigt ingå i de riktade insatserna.

6.2 Lärosätesutbildningar och andra insatser

Under våren 2016 fick Skolverket en rapport från den utvärdering som gjorts av den första lärosätesutbildningen som erbjöds inom ramen för detta uppdrag. Denna utvärdering visade i generella termer att många deltagare var mycket nöjda med sin utbildning men att det var mycket svårt att få genomslag i den faktiska verksamheten i kommuner och på skolor. Skolverket tog denna utvärdering på allvar och genomförde ett seminarium med alla lärosäten som ansvarat för utbildningar inom detta regeringsuppdrag för att tillsammans diskutera vad som kan göras för att utbildningar ska ge resultat i till exempel förbättrad undervisningspraktik. Resultatet av detta blev att de två utbildningar som erbjöds läsåret 2016/17 slogs samman till en, under namnet *Nyanlända elevers skolframgång*. Denna utbildning erbjuds läsåret 2017/18 och om den faller väl ut kommer den att fortsätta erbjudas ytterligare läsår.

De enkätundersökningar som lärosäten haft i uppdrag att genomföra i slutfasen av de olika utbildningarna visar att deltagarna ofta är nöjda med utbildningarna, även om en förhållandevis stor andel anser att utbildningen inte har stärkt dem i sin yrkesroll. Ibland vänder sig utbildningarna till flera olika målgrupper och såväl deltagare som lärosäten verkar anse att det försvårar planeringen av innehållet och nivån på utbildningen då olika målgrupper har olika förkunskaper och varierade behov. De strategier som myndigheten har för att öka möjligheterna för lärosätesutbildningar att påverka verksamheterna är till exempel att komplettera själva utbildningen med handledningstillfällen samt att involvera skolhuvudmän och rektorer som har personal som ska genomgå utbildning. På så sätt är förhoppningen att förutsättningarna och förväntningarna på hemmaplan ska öka och att det ska finnas förutsättningar för den som genomgått en utbildning att få sprida nyvunna kunskaper till andra som arbetar i samma organisation. Skolverket behöver framöver också fundera mer på hur utbildningar kan riktas mot flera olika målgrupper utan att för den skull tappa i relevans för någon av deltagarna.

Resultatet av de konferenser och inspirationsdagar som Skolverket genomför under 2017 får presenteras i delredovisningen i februari 2018 då de flesta av dem genomförs under senare delen av hösten 2017. De stödmaterial som tas fram ingår alla i de nationella skolutvecklingsprogrammen. De flesta kommer att publiceras under senare delen av hösten eller början av 2018 och det går därför inte att säga något om genomslag eller effekt i nuläget.

De insatser som tas fram inom de nationella skolutvecklingsprogrammen ska i allt större utsträckning användas som utvecklingsinsatser inom de riktade insatserna. För att det riktade stödet ska få full effekt kan dessa insatser då kompletteras med till exempel handledning eller processtöd av något slag. Hur dessa anpassningar ska utformas kommer att avgöras med utgångspunkt i den aktuella huvudmannens förutsättningar och behov. Skolverket kommer att beskriva och ge exempel på hur sådana anpassningar kan göras i kommande redovisningar till regeringskansliet.

6.3 Slutsatser om nuläget

I den verksamhetslogik som Skolverket tagit fram för genomförandet av hela rege- ringsuppdraget framgår att effekter på kort och medellång sikt väntas vara en stärkt förmåga hos huvudmän och skolor att erbjuda nyanlända elever och elever med an- nat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet.

Effekterna innebär att det i verksamheterna ska finnas en ökad flexibilitet i motta- gandet av och utbildningen för nyanlända elever, högre grad av systematiskt kvali- tetsarbete som stödjer lärande för nyanlända elever och elever med annat moders- mål än svenska samt höjd kvalitet i undervisningen.

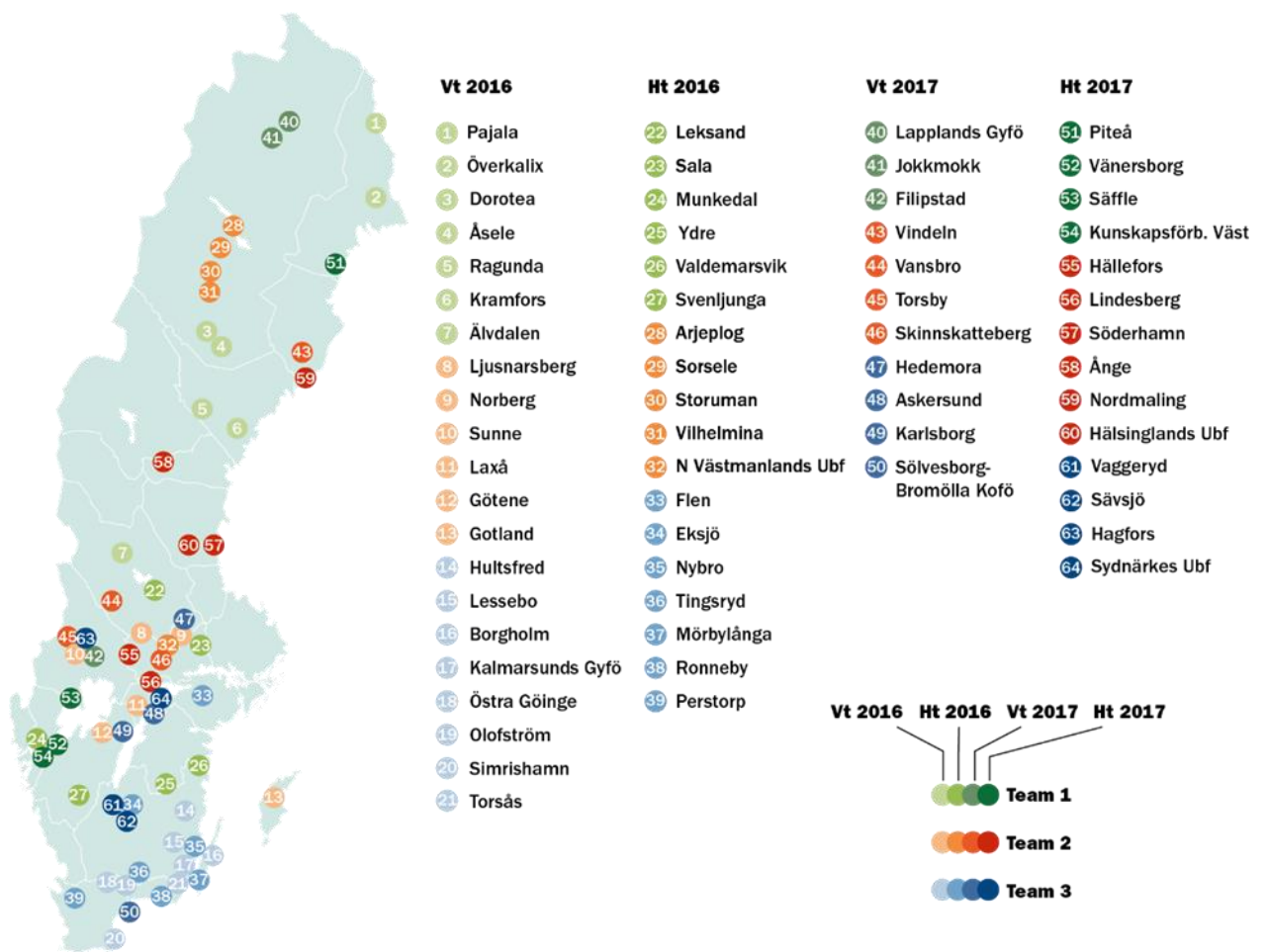
De väntade effekterna på lång sikt är höjda kunskapsresultat för de nyanlända ele- verna.

I de enkätundersökningar och delredovisningar som myndigheten hittills fått in anger många av respondenterna att de fått en mer tydlig bild av läget i och kvali- teten på verksamheten i den egna kommunen och att de nyanlända därmed i högre grad ingår i det systematiska kvalitetsarbetet. Huvudmän inom de riktade insatserna uppger att de nu också har bättre koll på vad som krävs av undervisningen för att den ska ge nyanlända elever bättre förutsättningar. Man anger också att arbetet i det lokala teamet har stärkt samarbetet genom styrkedjan vilket kan antas vara viktigt för att alla i styrkedjan ska ta sitt ansvar i arbetet med att höja kvaliteten på verk- samheten. Dessa utsagor indikerar att arbetet på ett övergripande plan kan vara på väg mot de uppsatta effektmålen på kort och medellång sikt.

Skolverket ser därmed ingen anledning att drastiskt förändra arbetssätt eller inne- håll men följer det fortsatt utvecklingen noga för att kunna göra justeringar vid be- hov. Myndigheten har också inlett planeringen av hur arbetet med såväl generella som riktade insatser ska organiseras och genomföras på lång sikt. För de generella insatserna handlar det t ex om att säkerställa vilka behov av ytterligare insatser de olika målgrupperna har och samplanera framtagandet av dessa på hela myndig- heten. För de riktade insatserna handlar det om att komma fram till beslut om vad det innebär att avsluta ett samarbete med en huvudman och om det ska finnas möj- ligheter för huvudmän att få fortsatt stöd på olika sätt även om det formella samar- betet med myndigheten är avslutat.

Bilaga 1

Kommuner som ingår i de riktade insatserna för nyanländas lärande

Kostnader

De medel som regeringen har avsatt för detta uppdrag samt uppdraget om samverkan för bästa skola (U2015/03357/S, U2017/00301/S) uppgår sammantaget till 500 miljoner kronor 2017. Av dessa återfinns 250 mnkr på förvaltningsanslag 1.1 medan 250 mnkr återfinns på anslag 1.5. Av de 250 mnkr som tilldelats myndigheten på förvaltningsanslaget har 150 mnkr budgeterats för verksamhet direkt kopplad till de aktuella regeringsuppdragen, dvs teamkostnader och insatser till huvudmän och skolor. Resterande 100 mnkr har myndigheten fördelat internt för kostnader som avser Skolverkets verksamhet, dvs samordning, utveckling, utvärdering och administration.

För närvarande prognosticeras att kostnaden för genomförandet av regeringsuppdraget Uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever och vid behov för barn och elever med annat modersmål än svenska för hela 2017 att bli ca 174 mnkr på anslag 1.5. Kostnaderna fördelar sig enligt prognosen på ca 84 mnkr för bidrag till kommunerna inom de riktade insatserna, ca 50 mnkr till bidrag för samordnarfunktionerna samt ca 40 mnkr till ett startbidrag som syftar till att stimulera igångsättandet av insatser hos huvudmän med samordnare. Kostnaden på anslag 1.5 för Uppdrag om samverkan för bästa skola beräknas bli 50 mnkr.

Kostnaderna på anslag 1.1 prognosticeras för Uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever och vid behov för barn och elever med annat modersmål än svenska att bli ca 80 mnkr. De 8,2 mnkr som tillhandahållits på anslag 1.10 används fullt ut till lärosätesutbildningar. Prognosen för 1.1-medlen täcker alla insatser som tas fram inom de generella insatserna. Ca 18 mnkr används också till lärosätesutbildningar för huvudmän inom de riktade insatserna. Kostnaden på anslag 1.1 för Uppdrag om samverkan för bästa skola beräknas bli 50 mnkr. Skälen till att tilldelade medel inte används fullt ut när det gäller nyanländauppdraget är bl.a. på att rekrytering av medarbetare har dragit ut på tiden samt att kostnaden för vissa insatser blivit avsevärt lägre än beräknat. Dessutom har alla insatser inte kunnat genomföras med den ambitionsnivå som planerats då externa samarbetspartners inte alltid haft tillräcklig bemanning för att genomföra insatser enligt den tidplan som sattes upp i början av året. Sjunkande deltagarantal på vissa lärosätesutbildningar kan bidra till att totalsumman av de förbrukade medlen sjunker ytterligare. Den huvudsakliga anledningen till medlen inte använts fullt för samverkan för bästa skola är att kostnaderna för de insatser som identifierats genom nulägesanalyserna har varit lägre än beräknat.